

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Dış Ticaret Eğitimi Yüksek Lisans Programı**

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN CAMEL
TEKNİĞİ İLE DERECELENDİRİLMESİNDE
PERSONEL EĞİTİMİNİN ÖNEMİ**

MASTER TEZİ

107154

**Hazırlayan:
M. Emre AKBULUT
96151375**

**Tez Danışmanı:
Prof.Dr. İzzet GÜMÜŞ**

Ankara, 2001

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

M.Emre Akbulut'a ait T¼RK BANKACILIK SEKT¼R¼N¼N CAMEL TEKNİğİ İLE DERECELENDİRİLMESİNDE PERSONEL EğİTİMİNİN ÖNEMİ adlı çalışma, j¼rimiz tarafından Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. MEVL¼T KARAKAYA
Akademik Ünvani, Adı Soyadı

Mentü

Üye Prof. Dr. İZZET G¼M¼R
Akademik Ünvani, Adı Soyadı (Danışman)

İzzet

Üye Doç. Dr. NEYZAT ATPEK
Akademik Ünvani, Adı Soyadı

Neyzat Atpek

Üye
Akademik Ünvani, Adı Soyadı

Üye
Akademik Ünvani, Adı Soyadı

ÖZET

Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkeler endüstriyel gelişmelerine katkıda bulunacak sermayeyi temin etmek ve dolayısıyla global piyasaların bir parçası olabilmek amacıyla öncelikle ulusal finans piyasalarının gelişmesine yardımcı olacak politikaları ve reformları gerçekleştirmek durumundadır. Bunun gerçekleşmesi ise her şeyden önce yatırımcıya güvenilir bilgi akışının sağlanması ile mümkün olacaktır. Bilgi akışının sağlanması, hızlı kararların alınarak piyasaların sağlıklı ve etkin bir şekilde çalışmasına imkan tanınması açısından önem taşımaktadır.

Borçlanan kişi, şirket veya ülkenin anapara ve faiz ödemelerinden kaynaklanan yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirme güçlerinin bağımsız bir değerlendirmesi olan derecelendirme, bilgi akışının sağlanmasında üstlendiği rol açısından önem taşımaktadır.

Derecelendirme işlemi genellikle ulusal ve uluslararası menkul kıymetler, ticari şirketler, finans kurumları ve bankaların gerek menkul kıymet ihracından gerekse diğer bir takım borçlanmalarından doğan yükümlülüklerini değerlendirmek amacıyla yapılmakla birlikte uygulamada ülkelerin uluslararası piyasalardan borçlanma gücünü ortaya koymak için de sıklıkla başvurulmaktadır.

Derecelendirme firmaları şirketlere yönelik analizlerinde elde ettikleri bilgiler ışığında bu şirketlerin borçlanmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirme güçlerini çeşitli semboller aracılığı ile kamuoyuna duyurmaktadır. Derecelendirme işlemi gerekli bilgiyi sağlamak suretiyle yatırımcıya da üstlenmiş olduğu risk karşılığında gerekli getiriye sağlayıp sağlamayacağı konusunda yol göstericidir.

Şirketleri, kamu otoriteleri, kurumları ve araçlarıyla Türk finans piyasası son yıllarda yaşadığı gelişmeler ile uluslar arası piyasalarda belli bir yer edinmiş durumdadır. Derecelendirme işleminin başta ABD olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerde de oldukça yaygın kullanılan bir araç olduğu göz önüne alındığında Türkiye’de yaşanan gelişmelere paralel olarak bağımsız derecelendirme firmalarına olan ihtiyacın giderek arttığı ortadadır.

Son yıllarda özellikle bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bazı bankaların Standart & Poor's ve Moody's gibi firmalar tarafından incelenerek derecelendirilmeleri yapılmış olmakla beraber, ülkemizde henüz derecelendirme ile ilgili yasal düzenlemelerin yetersiz olması ve zorunluluk bulunmaması nedeniyle istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Ancak kamunun aydınlatılması ve etkin piyasa mekanizmasının işlerliğinin sağlanmasında oynadığı rol nedeniyle yakın bir gelecekte derecelendirme işlemine olan ihtiyaç daha da artacaktır.

Bu gerçekten hareketle, çalışmada genel olarak derecelendirme kavramı, tarihi gelişimi ve derecelendirme kurumları incelenerek finans piyasaları açısından önemi ele alınmıştır. Türk finans sisteminde bankaların ağırlığı gözönüne alınarak bankacılıkta risk kavramı irdelenmiş, dünyanın önde gelen derecelendirme firmalarının bankaları derecelendirme sürecinde ele aldığı kriterler araştırılmış, derecelendirme firmalarının uyguladığı Camel Tekniği, Türk Bankacılık Sektörüne ve personelin bu konuyla ilgili eğitimi konusu hakkında önerilerde bulunulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında derecelendirmenin finans piyasaları üzerindeki muhtemel katkıları üzerinde durulmuş ve Türk finans piyasaları açısından getireceği avantajlar değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

In recent times especially developing countries must apply some reforms and policies which help them to raise the capital necessary to help their industrial development and become a part of the globalized world. To realise this aim credible information flow to investor must be done. The flow of the information is important for it helps the markets work efficient by taking the decisions quickest way.

Rating process, which is an independent evaluation of the borrowers, institutions or countries' ability to fulfil the obligations caused by the payment of interests and principal at the maturity, is important because of the role it takes in the flow of the information.

In theory rating is usually done in order to evaluate the repayment ability of the non-financial corporations, financial institutions, including banks' obligations caused by not only issuing securities but also from other debts. But it is easily seen that in practice the countries use this process to evaluate the debt credibility in order to take place in international financial markets.

The rating agencies are important for giving the information to the investors and disclosing the results of their analysis to the public about the ability of the fulfilling the obligations arised from the debts by means of symbols. Rating aids the investor being a guide about if he gets the proper return for the risk he takes.

Turkish financial sector who has experienced a positive development has taken an important place in the international markets with its institutions, authorities, organisations and instruments. It is obvious that parallel to the developments in Turkey, the need for the independent rating agencies is increasing day by day when it is compared with the developed countries. Especially in USA and other developed countries, rating is a commonly used instrument to evaluate the credibility of the firms.

Although in recent years some Turkish banks are rated by the most known rating agencies such as Standard & Poor's, Moddy's, it could not reach the desired level because of the lack legal regulations. The need for rating will increase in a near

future as it is having the key role in providing the efficient market mechanism and making the public be informed.

From this point of view, definition of rating, development of this process, rating agencies and importance of rating on the financial markets are examined in this study. As banks are having an important place in Turkish financial sector, the risk in banking sector is analysed, the criterias used by the most known rating agencies is studied and it is applied to Turkish Banking Sector. By the light of the research, effects of the rating on the financial markets and the advantages it will bring for the Turkish banking sector are discussed and given some proposals for the education of the stuff.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	xi
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1

DERECELENDİRME KAVRAMI VE FİNANSAL PİYASALAR AÇISINDAN ÖNEMİ

1.1. DERECELENDİRME TANIMI	3
1.1.1. Derecelendirme Çeşitleri.....	5
1.1.2. Derecelendirme İşlemine Duyulan İhtiyacın Nedenleri.....	6
1.1.3. Derecelendirmenin Amaçları.....	7
1.2. DERECELENDİRMEİNİN FİNANS PİYASALARI AÇISINDAN ÖNEMİ	8

BÖLÜM 2

DERECELENDİRME FİRMALARI VE DERECELENDİRME SÜRECİNDEKİ AŞAMALAR

2.1. DERECELENDİRME FİRMALARI	9
2.2. FİRMALARIN DERECELENDİRME TANIMLARI.....	11
2.2.1. Yatırım Dereceleri ve Şpekülatif Dereceler	11
2.2.2. Moody's Inc.'nin Derecelendirme Tanımları.....	12

2.2.2.1 Uzun Vadeli Menkul Kıymetlerin Derecelendirmeleri .	12
2.2.2.2 Kısa Vadeli Menkul Kıymetlerin Derecelendirilmesi ...	13
2.2.3. Standart & Poor's Corp.'in Derecelendirme Tanımları	14
2.2.3.1. Uzun Vadeli Yatırım Derecelendirme Tanımları.....	15
2.2.3.2. Kısa Vadeli Derecelendirme Tanımları.....	16
2.2.4. Duff & Phelps'in Derecelendirme Tanımları	18
2.2.4.1. Uzun Vadeli Derecelendirme Tanımları	18
2.2.4.2. Kısa Vadeli Derecelendirme Tanımları.....	19
2.3. DERECELENDİRME SÜRECİNİN AŞAMALARI	20
2.3.1. Tanıtım Toplantısı.....	20
2.3.2. Yöneticilerle Toplantı	21
2.3.3. Derecelendirme Kararı.....	21
2.3.4. Derecenin Açıklanması	22
2.3.5. Derecenin İzlenmesi	22

BÖLÜM 3

DERECELENDİRME FİRMALARININ DEĞERLENDİRMEDE DİKKATE ALDIĞI ÖLÇÜT VE YÖNTEMLER

3.1. ÜLKE RİSKİ	25
3.1.1. Politik Risk	28
3.1.2. Ekonomik Risk	29
3.2. ENDÜSTRİ RİSKİ	30
3.3. FİRMA RİSKİ	31
3.3.1. Yönetim Kalitesi ve Stratejisi.....	33
3.3.2. İşletme Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi.....	34
3.3.3. Muhasebe Uygulamaları	34
3.3.4. Finansal Durum.....	34
3.3.4.1. Oran Analizleri	35
3.3.4.2. Nakit Akım Analizleri	35
3.3.4.3. Finansal Politikaların Değerlendirilmesi	36
3.3.4.4. Finansal Kaldıraç	36
3.3.4.5. Diğer Analizler.....	36
3.4. BANKACILIKTA CAMEL TEKNİĞİ İLE DERECELENDİRME	37

3.4.1. Banka Kavramı	37
3.4.2. Bankacılığın İşlevleri	38
3.4.3. Bankaların Diğer İşletmelerden Farkları.....	40
3.4.4. Banka Risklerinin Ölçülmesinde Kullanılan Camel Tekniği	42
3.4.4.1. Sermaye Yeterliliği	42
3.4.4.2. Aktif Kalitesi	48
3.4.4.3. Yönetim Kalitesi	54
3.4.4.4. Karlılık.....	59
3.4.4.5. Likidite.....	64
3.4.5. Camel Tekniği'nin Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması.....	70
3.5. PERSONELİN EĞİTİMİYLE İLGİLİ ÖNERİLER	90
3.5.1. İşe Başlatma ve Uyum Eğitimleri İçin Öneriler	93
3.5.2. İş Sırasında Eğitim İçin Öneriler	94
Kaynakça	102

TABLÖLAR

TABLO 1	Dünyadaki Temel Derecelendirme Firmaları.....	10
TABLO 2	Dünyanın En Büyük 50 Bankasının Aktif Büyüklükleri Ve Dereceleri	69
TABLO 3	Türkiye'deki Bankaların Dağılımı	73
TABLO 4	Thomson Bank Watch Firmasının Türk Bankacılık Sistemindeki Bankalara Haziran 2000'de Verdiği Dereceler.....	75
TABLO 5	Moody's Firmasının Türk Bankacılık Sistemindeki Bankalara Ekim 2001'de Verdiği Dereceler	76

EKLER

EK 1	Standart & Poor's Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular	97
EK 2	Moody's Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular	99

ÖNSÖZ

Ekonomilerin en önemli sektörlerinden biri olan bankacılık sektörünün gerçekleştirdiği faaliyetler nedeniyle ekonomiyi yönlendirici fonksiyonu bulunmaktadır. Bankalar, üstlendikleri görevleri yerine getirirken, ihtiyacı olan kaynakların önemli bölümünü işletme dışından almaktadır. Mali piyasalarda kaynak aktarımı sırasında bankaların mali yapıları ve üstlendikleri risk seviyesi önem taşımaktadır. Bankaların taahhütlerini yerine getirme seviyelerini açıklayan risk derecelerinin, ilişkide oldukları kesimler tarafından bilinmesi önem kazanırken, piyasada aynı konuda faaliyette bulunan diğer kurum ve kuruluşların rekabet koşulları açısından da ayrı bir avantaj sağlamaktadır.

Türk bankacılık sektörünün batı ülkelerine göre kısa geçmişi olmasına rağmen, özellikle 1980 sonrasında önemli bir gelişme içerisine girdiği gözlenmektedir. Sektörün ülke kalkınmasındaki etkin rolü gözönüne alındığında, bankacılığın gelişmesini teşvik edici rolü olan risk derecelendirmesinin kurumsal ve işlevsel özelliklerinin sağlıklı kurallarla belirlenerek ülkemizde uygulamaya konulması gereklilik arz etmektedir.

Bu çalışmada, bankaların risk derecelendirmesinin önemi üzerinde durularak, derecelendirme kurumlarının yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışmada tez danışmanlığımı üstlenen ve her türlü desteğini esirgemeyen Sayın Prof.Dr. İzzet Gümüş'e, Doç.Dr. Nevzat Aypek'e ve Yrd.Doç.Dr. Mehmet Arslan'a teşekkür ederim.

M.Emre AKBULUT

GİRİŞ

Ülkelerin arzu ettikleri refah seviyesine ulaşabilmeleri gerekli yatırımların yapılması ile mümkün olmaktadır. Bu da ülkedeki mevcut fonların yatırımlara kanalize edilmesine bağlıdır. Bir ekonominin belkemiğini oluşturan finans kesiminde yer alan kuruluşların temel amacı kaynakların rasyonel alanlara aktarılması sürecinde aracılık etmek suretiyle bu fonlara mobilite kazandırmaktır.

Sermaye piyasası araçlarının temininde yaygın olarak kullanılması ve bu piyasaların giderek genişlemeye başlaması fon aktarımında bulunan çok sayıda yatırımcının yatırımlarının güvenli olması ve geri dönüşünün sağlamlığı açısından bilgilendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Fon talebinde bulunanlar ile fon arz edenler arasında ihtiyaç duyulan sağlıklı bilgi akışının sağlanabilmesi derecelendirme, diğer bir ifade ile rating firmalarının doğmasına neden olmuştur.

Derecelendirme, açılacak kredilerin zamanında ve tam olarak geri ödenmesi ihtimali konusunda uluslar arası sermaye piyasalarındaki kriterlere uygun ve objektif bir ölçü sağlamak amacıyla bir borçlunun ihraç ettiği menkul kıymetlere yatırım yapılması halinde yatırımcının bundan dolayı üstleneceği riskin bulunmasına yardımcı olan önemli bir faktördür. Sermaye piyasasının en önemli özelliklerinden biri olan kamunun aydınlatılması ilkesinin işlemesinde önemli bir rol üstlenen derecelendirme, piyasalarda güvenin oluşmasında da etkili olmaktadır ve bu aşamada derecelendirme firmalarına büyük görevler düşmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren kuruluşların azalan kredibilitelerine paralel olarak finansman temininde zorluklarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu gerçek ise derecelendirme işleminin önemini iyice ortaya koymaktadır. Derecelendirme işleminin ülkemiz açısından çok uzun bir geçmişi olmadığı ve bu kurumun sermaye piyasalarının kurumsallaşmasında üstlendiği rol de göz önünde tutularak, çalışma bir tez

konusu çerçevesinde ele alınmış ve derecelendirmenin bankacılık sektöründeki etkileri irdelenmiştir. Derecelendirme konusunda yeterli akademik çalışmanın yapılmadığı dikkate alınarak çalışmanın bu alanda ufak da olsa bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde risk derecelendirmesi kavramı incelenerek akademisyenlerin ve tanınmış derecelendirme firmalarının bu sürece ilişkin tanımları ele alınmıştır. Ayrıca derecelendirmenin amaçları, finans piyasaları açısından önemi de bu bölümde ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise finans sektöründe yer edinmiş ve uluslararası piyasalarda kabul görmüş Standart & Poor's ile Moody's derecelendirme kuruluşlarının derecelendirmeye yönelik getirdikleri tanımlar, kullandıkları semboller açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde, derecelendirme süreci ele alınmış ve firmaların derecelendirme çalışmaları esnasında ilk tanıtım toplantısından son aşamaya kadar geçen aşamalar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, bankacılıkta derecelendirmenin önemini ortaya koyabilmek amacıyla, bankacılık sektöründe risk kavramı ve risklerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, dünyanın en tanınmış derecelendirme firmaları olan S & P ile Moody's firmalarının bankaların derecelendirilmesi aşamasında öncelikle ele aldığı konular ve kriterleri ele alınmıştır. Kurumun çalışma sahası, ülkenin finans sistemindeki yeri ile yönetsel ve finansal esaslar incelenerek firmaların bankaların yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirebilme güçleri değerlendirilmiş ve Camel Tekniği'nin özellikleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ayrıca, Bankanın finansal yapısı hakkında detaylı bilgi veren Camel Tekniği, Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren bankalara uygulanmıştır.

Son bölümde ise personelin eğitimiyle ilgili önerilerde bulunulmuş ve yapılan çalışmanın genel bir değerlendirilmesi ve elde edilen bulgular ışığında geliştirilen öneriler yer almaktadır.

BÖLÜM 1

DERECELENDİRME KAVRAMI VE FİNANSAL PİYASALAR AÇISINDAN ÖNEMİ

1.1. DERECELENDİRMEİN TANIMI

19. yüzyılda, Amerika Birleşik Devletleri'nde borç talebinde bulunanlar ile bu kişi ve firmalara fon temin edenler arasındaki resmi ilişkilerin gelişmesine ve zamanla uluslararası alanda da sermaye piyasalarının hızlı bir büyüme trendine girmesine olanak sağlamıştır. Piyasalarda ortaya çıkan çeşitlenme ve yatırımcıların karşı karşıya kaldıkları risklerde yaşanan artış derecelendirme işleminin giderek daha fazla kullanılmasına neden olmuştur.

İçinde bulunduğumuz bu dönemde de finans kesimini oluşturan kuruluşlarda görülen başarısızlıklarda ve dolayısıyla yatırımcıların karşı karşıya kaldıkları risklerde meydana gelen artış derecelendirme (rating) işleminden sıklıkla faydalanılmasını gündeme getirmiştir (Capeci 1985:41).

Literatürde yer alan tanımlardan hareketle derecelendirme, yani rating, menkul kıymet ihraç eden bir şirket veya kuruluşun, anapara ve faiz yükümlülüklerini zamanında yerine getirip, getirmediğinin bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi işlemini ifade etmektedir.

Derecelendirme işlemi, aynı zamanda ilgili kuruluşun ihraç ettiği menkul kıymetin, ödeme anında ortaya çıkabilecek gecikme olasılığı açısından sınıflandırılmasını da kapsamaktadır. Bununla birlikte finans piyasalarında faaliyet gösteren çeşitli derecelendirme kuruluşları farklı derecelendirme tanımları geliştirmişlerdir.

Dünyanın önde gelen derecelendirme kuruluşlarından Standart & Poor's derecelendirme işlemini, özel sektör ve belediye ihraçları ile ilgili olarak belirli yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmesinin yanı sıra

ihraçcının güvenilirliğinin değerlendirilmesi olarak tanımlamaktadır. Getirilen tanımda kullanılan ihraççı kavramı aynı zamanda garanti veren, sigorta işlemini gerçekleştiren veya finansal kiralama işlemlerini yapan kurum ve kuruluşları da kapsamaktadır (Standart & Poor's Credit Week 1989:12).

Diğer bir önemli derecelendirme firması olan Moody's ise derecelendirmeyi menkul kıymet ihraç eden firmaların ihraç ettikleri menkul kıymetlerin itfa süresince anapara ve faiz ödemelerini zamanında yerine getirebilme kabiliyetleri hakkında varılan bir yargı olarak tanımlamaktadır. Derecelendirme aynı zamanda ihraç edilen menkul kıymetin ve menkul kıymeti ihraç eden kuruluşun riskinin belirli bir mantık çerçevesinde diğer firma ve kuruluşların risklerine göre sınıflandırılmasını da kapsamaktadır (Moody's Investors Service 1989:3)

Derecelendirmeye getirilen tanımlar incelendiğinde ihraç edilen menkul kıymetlerin anapara ve faiz ödemelerinin zamanında yapılamamasının getireceği risk ile bu riskin, diğer firmaların çıkarmış oldukları menkul kıymetlerin taşıdığı risklerle karşılaştırılmasının yapılmasını kapsadığı görülmektedir. Menkul kıymet ihracında bulunan kuruluşlar yanı sıra bankalar ve zaman zaman da ülkeler finans sektöründen finansman temininde bulunan birimler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu süreç içerisinde bünyelerinde risk analizinde uzman, mali analist ve ekonomistleri barındıran bağımsız derecelendirme firmaları, borçlu şirketlerin ödünç aldıkları fonların, anapara ve faizini vadesinde ödeme yeterliliğine ne ölçüde sahip bulduklarını göstermek amacıyla, belirli kriterler aracılığıyla şirketlerin finansal tablolarını incelemekte ve bir sıralamaya tabi tutmaktadırlar. Bu işlemler sonucunda elde edilen veriler, anlaşılması kolay ve kısa bir takım sembollere dönüştürülmekte ve yatırımcıya o şirket hakkında daha verimli kararlar almasına olanak tanıyacak bir yorum sunmaktadır.

Derecelendirme işlemi genel olarak iki taraflı işleyen bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. İlk değerlendirme talebi yabancı kaynaklardan

faydalanmak isteyen ülke veya kuruluşlardan gelmektedir. Finansman ihtiyacı olan ülke veya kuruluşlar içinde bulunduğu ekonomik şartları göz önüne alarak yararlanabilecekleri yabancı kaynakların miktarlarını, koşullarını ve ödeme güçlerini değerlendirebilmek amacıyla kredi değerliliğinden faydalanmak isteyebilirler. Diğer taraftan fon ihtiyacında olan ülke veya kuruluşların kredi taleplerinin karşılanmasında, gerekli fonları temin edecek tarafın kararı da gerekmektedir. Bu kararın verilmesinde etken olan faktör ise kaynak temin edecek tarafın üstlendiği riskin bir göstergesi olarak ortaya çıkan fon talebinde bulunan ülke veya kuruluşun borçlanabilme gücü veya kredi değerliliğidir.

Kredi vermeyi kabul eden kuruluşlar, bu kredinin temin edilmesinden dolayı üstlenecekleri riskleri hesaplayabilmek için talepte bulunan ülke veya kuruluşun kredi değerliliğini ölçmeye çalışırlar. Daha yüksek bir derece, yükümlülüklerin zamanında ödeneceği konusundaki görüşleri güçlendirirken, daha düşük bir derece ise daha büyük bir riski ifade etmesi açısından istenilmeyen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

1.1.1. Derecelendirme Çeşitleri

Derecelendirme şirketleri, finans piyasalarında yaşanan gelişmelere paralel olarak, yeni çıkarılan enstrümanların değerlendirilmesine olanak tanımak amacıyla derecelendirme işlemini çeşitlendirme gereği duymuşlardır. Firmaların gerçekleştirdikleri derecelendirme işlemlerini geleneksel derecelendirme ve kredi benzeri fonlar ile piyasa riskinin derecelendirilmesi olmak üzere iki ana grupta toplamak mümkündür.

Geleneksel derecelendirme işleminde firmalar, genel olarak ihracı kurumların kısa vadeli ve uzun vadeli borç yükümlülüklerini yerine getirme güçlerini değerlendirmektedir. Bu uygulamalarla birlikte firmalar geleneksel derecelendirmede finans şirketlerinin temel yükümlülüklerini ödeme kapasitesi ile sigorta şirketlerinin ve bankaların da üstlenmiş oldukları

yükümlülüklerini karşılamaya yönelik mali güçlerini incelemektedirler. Geleneksel derecelendirme işlemi yıllar itibariyle fazla bir değişiklik göstermemiştir. Bu dereceler ile daha çok derecelendirme işleminin, piyasalar üzerinde düzenleyici olma fonksiyonu olarak kullanılması amaçlanmaktadır.

Kredi benzeri fonlar ile piyasa riskinin derecelendirilmesi işlemi kapsamında ise firmalar yatırım ortaklığı fonlarının kredi kalitesi ile bu fonların potansiyel geri ödeme gücünü ve piyasa riskinin analizini gerçekleştirmektedirler. Kredi benzeri fonların ve piyasa riskinin derecelendirilmesi daha fazla başvurulan bir çeşit olarak ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde firmalar, yatırım portföyünün kredi kalitesini, piyasa riskinin profilini ve fonların nasıl yönetildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadırlar.

1.1.2. Derecelendirme İşlemine Duyulan İhtiyacın Nedenleri

1970'li yıllardan itibaren uluslararası finans piyasalarında ortaya çıkan yapısal değişiklikler ile yeni finansman araçlarının geliştirilmesinde, enflasyon sürecinde yaşanan ani yükselmeler, faiz oranlarındaki ve döviz kurlarındaki değişimler gibi bir takım makro ekonomik sebeplerin rol oynadığını söylemek mümkündür. 1980'den sonra yoğunluk kazanan ve yapısal değişiklikleri beraberinde getiren liberal politikalar, bilgisayar kullanımının artmasına, sermaye piyasalarındaki yeniden yapılanma çalışmalarının hız kazanmasına, bilanço dışı işlemlerin payının yükselmesine ve sermaye piyasalarının öneminin giderek artmasına neden olmuştur.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış finansman kaynakları, geleneksel ve yeni finansman tekniklerinden oluşmaktadır. Bu tekniklerin içerisinde uluslar arası kuruluşlar, uluslar arası banka kredileri ve diğer bir takım özel kaynaklı finansmanlar bulunmaktadır. Günümüzde finans sektöründe faaliyet gösteren birçok kuruluş uluslar arası piyasalardan borçlanmak suretiyle finansman ihtiyacını karşılamaktadır. Son dönemlerde

yaşanan banka kredi faizlerindeki istikrarsızlık, şirketler arası rekabet ve birleşmelerin artması, toptancı para ve sermaye piyasalarındaki gelişmeler, şirketleri finansal yapılarını güçlendirmeye itmiştir. Bu nedenle finans piyasalarından gerek menkul kıymet ihracı, gerekse diğer yöntemlerle borçlananların sayısının artması ile birlikte yatırımcı yelpazesinin artması ile birlikte yatırımcı yelpazesinin genişlemesi, kredi değerliliğine duyulan ihtiyacı artırmıştır. Derecelendirmeye duyulan ihtiyacın küreselleşen dünya ekonomisinde daha da önem kazanacağı açıktır.

1.1.3. Derecelendirmenin Amaçları

Derecelendirme yalnızca bir menkul kıymetin alınması, satılması veya elde tutulması konusunda görüş bildirmek için yapılmamaktadır.

Derecelendirme, tüm şirketleri analiz etmeye yardımcı olan bir işlemdir.

Derecelendirme sonucu elde edilen yoğunlaştırılmış bilgiler yatırımcıya aktarılmakta, günümüzde gittikçe yoğunlaşan ve artan işler karşısında zaman kısıtının önemi de göz önüne alındığında, değerlendirme ile ilgili bilgilere kısa sürede ulaşmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Ancak derecelendirme işlemine tabi tutulan şirketler tarafından derecelendirme firmalarına, her zaman tamamen doğru bilgi sağlandığı düşünülmemelidir. Derecelendirme firmalarının, risk derecelendirmesine tabi tuttıkları şirketleri sürekli olarak izlemek suretiyle vermiş oldukları dereceleri değiştirme, geri alma veya eksik bilgi nedeniyle "izleme" listesine alma hakkına sahip oldukları da unutulmaması gereken bir husustur.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu da derecelendirme işleminin güvenilir olması ve tarafsız bir yaklaşımla yapılmasıdır. Bunu sağlamanın tek yolu ise derecelendirme şirketlerinin bağımsız bir şekilde çalışması ile mümkündür. Risk dereceleri bir ülkenin veya kuruluşun borç ödeme gücünü ve Pazar payını kaybetme olasılığını yansıttığından derecelendirme firmaları derecelendirme işlemlerinde oldukça tutucu ve tarafsız davranmaktadır.

1.2. DERECELENDİRMEİN FİNANS PİYASALARI AÇISINDAN ÖNEMİ

Sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ülkelerde derecelendirme, yatırım kararı alma ve şirketlerin borç ödeme gücünü ölçebilme açısından sıklıkla başvurulan bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yıllardan beri büyük yatırımcı kitlesi tarafından sürekli olarak kullanılmaktadır.

Derecelendirme firmalarının yaptıkları değerlendirmeler, başta ülkeler olmak üzere ekonomide yer alan pek çok kuruluşu ve bunların ihraç ettikleri tahvil, finansman bonusu ve kompleks yapıli tahvil gibi bir çok değişik özelliklere sahip menkul kıymetleri kapsamaktadır. Bu değerlendirmeler yatırımcıya, gerek borçlanmak amacıyla menkul kıymet ihracında bulunan şirket hakkında gerekse de menkul kıymetin niteliği hakkında kendilerinin kolayca analiz edemeyecekleri bilgileri vermektedir.

Risk dereceleri bir firmanın borçlarını ödememe veya pazar değerini kaybetme olasılığının bir göstergesi olmaktadır. Bu yüzden derecelendirme firmaları herhangi bir şirket veya kuruluş hakkında derecelendirme yaparken çok tutucu davranmaktadır. Bunun temel nedeni ise derecelendirme işlemi bir taraftan gelecek hakkında bir yargı niteliği taşıırken, diğer taraftan da yatırımcılar açısından bir korunma aracı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir risk derecesi verilirken yalnızca şirketin geçmiş performansı değil, aynı zamanda gelecekte meydana gelebilecek değişimler de değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu yüzden risk dereceleri şirketlerin ihraç ettikleri menkul kıymetlerin kalitesi hakkında bir sinyal olarak kabul edilebilir.

BÖLÜM 2

DERECELENDİRME FİRMALARI VE DERECELENDİRME SÜRECİNDEKİ AŞAMALAR

2.1. DERECELENDİRME FİRMALARI

Derecelendirme işlemlerinin önem kazanması 1908 yılında John Moody adlı bir kişinin ABD Demiryolları tahvillerini derecelendirmeye başlaması ile gerçekleşmiştir. Bir yıl sonra Moody derecelendirme işlemini, hizmet ve sanayi tahvillerini kapsayacak şekilde genişletmiştir.

Bu gelişmeleri takiben ilk rating notunu Poor's Yayıncılık şirketi 1916 yılında vermiştir. Bu şirketten sonra Standart Statics şirketi 1922'de ve Fitch Yayıncılık şirketi de 1924 yılında bazı şirketleri derecelendirerek verdikleri notları yayımlamışlardır. 1941 yılında rating firmalarının sayısı Poor's Yayıncılık şirketi ile Standart Statics şirketinin birleşerek Standart & Poor's şirketi haline gelmesi ile üçe inmiştir.

Piyasaya giren son şirket ise 1932'den 1982'ye kadar hizmet sektörünü değerlendiren ve bu tarihten sonra şirketlere tahvil derecelendirme hizmeti sunan Chicago orijinli Duff & Phelps şirkettir. Derecelendirme endüstrisi olarak nitelendirilebilecek bu faaliyetlerin temelini oluşturan 4 firmanın dışında diğer bir takım uzmanlaşmış kuruluşlar da mevcuttur. Örneğin Thomson Bankwatch ve IBCA gibi iki kuruluş da bu alanda yaşanan rekabeti artırmaktadır. Merkezi New York'da bulunan Thomson Bankwatch firması faaliyetlerini banka kredisi alan şirketlere yönelik olarak gerçekleştirmekte ve finansal endüstrilerin izlendiği tek derecelendirme şirketi olmayı arzu etmektedir.

Avrupa kökenli tek derecelendirme firması olan IBCA 1978 yılında kurulmuştur. Kuruluş bankaların derecelendirilmesinde uzmanlaşmıştır. 1985 yılında New York'da ikinci şubesini açan firma Amerika'da faaliyet gösteren ticari ve yatırım bankalarını da derecelendirmektedir. Son yıllarda Paris, Tokyo ve Barcelona'da açtığı şubelerle faaliyet alanını genişletmiş ve dünya çapında tanınan bir derecelendirme kuruluşu haline gelmiştir.

Aşağıdaki tablo finans piyasalarında adlarını duyuran ve endüstri olarak nitelendirilebilecek rating piyasasının temelini oluşturan şirketler hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 1. Dünyadaki Temel Derecelendirme Firmaları

Kuruluş Yılı	Rating Firması	Ülke	Çalışan Sayısı	Değerlendirildiği Alan
1909	Moody's Investor service	ABD	674	Tüm Hizmetler
1922	Fitch – Investor Service	ABD	200+	Tüm Hizmetler
1923	Standart & Poor's Corporation	ABD	700+	Tüm Hizmetler
1972	Canadian Bond Rating Service	Kanada	26	Tüm Hizmetler
1974	Thomson Bankwatch	ABD	40	Finansal Kuruluşlar
1975	Japanese Bond Rating Service	Japonya	91	Tüm Hizmetler
1977	Dominion Bond Rating Service	Kanada	20	Tüm Hizmetler
1978	IBCA Ltd.	İngiltere	50	Finansal Kuruluşlar
1980	Duff & Phelps Credit Rating Co	ABD	160	Tüm Hizmetler
1985	Japanese Credit Rating Service	Japonya	61	Tüm Hizmetler
1985	Nippon – Investor Service	Japonya	70	Tüm Hizmetler

Kaynak: FRBNY Quarterly Review/Summer-Fall 1998.

Derecelendirme firmaları özel sektör, kamu hizmet kurumları ve yerel yönetimler (belediyeler) tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin büyük bir bölümünün riskini değerlendirmekte ve bu değerlendirmelerin sonuçlarını kamuya açıklamaktadır.

2.2. FİRMALARIN DERECELENDİRME TANIMLARI

2.2.1. Yatırım Dereceleri ve Spekülatif Dereceler

Firmaların derecelendirme süresinde kullanılan sistem ve tanımları daha iyi ortaya koyabilmek açısından yatırım derecesi ile spekülatif derece kavramlarının arasındaki farkın ortaya konulması faydalı olacaktır.

Yatırım derecesi kavramı ilk olarak bankerler, sigorta şirketleri, birlikler gibi borçlanma amacıyla menkul kıymetler ihracında bulunan kuruluşların yükümlülüklerini yerine getirmeme riskinin düşük olduğu belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

Türkçe’de spekülatif dereceye sahip olan menkul kıymet olarak tanımlanan junk bondlar daha yüksek bir risk taşıyan ve daha yüksek bir getiriye imkan veren menkul kıymetler için kullanılan bir terimdir. Bir tahvilin spekülatif dereceye sahip tahvil yani junk bond olarak tanımlanabilmesi için gerek Standart & Poor’s gerekse Moody’s tarafından BBB- kategorisinden daha düşük bir derece alması gerekmektedir. (Cantor, Packer 1994: 15).

Burada yatırımcılar açısından belirtilmesi gereken bir husus, sadece yatırım derecesi taşıyan menkul kıymetlere yatırım yapılmaması gerektiğidir. Zira yapılan araştırmalar göstermiştir ki spekülatif derece alan junk bondların işlem gördüğü piyasalar, sanılanın aksine sağlam bir pazar niteliği taşımaktadır. Bu piyasada özellikle son yıllarda elde edilen getiriler risksiz olarak nitelendirilen menkul kıymetlerden sağlanandan daha yüksek gerçekleşmiştir (Babuşçu 1997:55).

Standart & Poor’s firması, spekülatif dereceye sahip kıymetleri “Credit Watch” adlı periyodik bir yayında incelemektedir. Derecenin yanında yer alan negatif ifadesi bu notun üç yıllık bir süre içerisinde düşünelebileceğini, pozitif ifadesi ise notun yükseltilebileceğini ifade etmektedir. Stable (durağan) olarak belirtilen notların ise pek değişme ihtimali bulunmamaktadır.

2.2.2. Moody's Investors Service Inc.nin Derecelendirme Tanımları

Moody's firmasında değerlendirme analizi, sayısal araçlar ile niteliksel kararların hem spesifik borç yükümlülüklerinin, hem de yükümlülükler gurubunun, geri ödenmeme riskini ölçmede kullandığı bir disiplindir. Moody's günümüzde özel şirketler, kamu hizmet kurumları, bankalar, yerel yönetimler ve ülkelere ait olmak üzere 30.000'in üzerinde menkul kıymetin derecelerini sürekli olarak yayınlamaktadır.

Moddy's firmasının derecelendirmede kullandığı tanımlar ve kriterler şu şekildedir:

2.2.2.1. Uzun Vadeli Menkul Kıymetlerin Derecelendirmeleri

Aaa: Bu gruba dahil olan menkul kıymetler yatırım riski minimum olduğundan birinci sınıf olarak değerlendirilmektedir. Bu dereceye sahip menkul kıymetleri ihraç eden şirketlerin anapara ve faiz yükümlülüklerini zamanında yerine getirmesi konusundaki güvenilirliği oldukça yüksektir. Bu güvenilirliği etkileyebilecek koşullarda meydana gelebilecek değişikliklerin, Aaa derecesine sahip menkul kıymetlerin kalitesini ve güçlü yapısını etkilemeyeceği kabul edilmektedir.

Aa: Bu tahvil grubu da Aaa kategorisinde yer alan tahviller kadar yüksek kaliteli kabul edilmektedir. Bu kategoriye birinci gruptan daha düşük derece verilmesinin temel nedeni piyasalardaki dalgalanmaların bu tahvilleri daha çok etkilemesinden kaynaklanmaktadır.

A: Bu kategoride yer alan tahviller de yatırım açısından güvenilir ve orta düzeyin üzerinde dereceye sahip menkul kıymetler olarak kabul edilmektedir. Bu kategorideki menkul kıymetlerin anapara ve faiz ödemeleri konusundaki yükümlülükleri yeterli düzeyde güvenilir nitelendirilmekle birlikte, gelecekte bu güvenilirliği bozabilecek unsurların ortaya çıkması ihtimalinin bulunduğu kabul edilmektedir.

Baa: Bu dereceye sahip tahvillerin anapara ve faiz ödemelerinin zamanında yapılması olasılığı orta düzeydedir. Güvenirlikleri mevcut durumda yeterli gözükmele beraber şartlarda meydana gelebilecek değişimler uzun dönemde bu menkul kıymetlerin güvenilirlerini azaltabilir veya tamamen ortadan kaldırabilir. Bu dereceye sahip kıymetler yatırım özelliklerinin yanı sıra spekülative özelliklere de sahiptirler.

Ba: Gelecekteki durumları önceden tahmin edilmeyen bu dereceye sahip menkul kıymetler spekülative özellik göstermektedirler. Anapara ve faiz ödemelerinin güvenilirliği orta düzeydedir ve uzun vadede değişim gösterebilmektedir. Gelecek belirsizliği yer alan tahvillerin en önemli özelliğidir.

B: Anapara ve faiz ödemelerine dönük yükümlülükleri yerine getirme özelliği uzun dönemde son derece düşük olan bu menkul kıymetler spekülative özellikleri haizdir. Yatırım özellikleri ise son derece düşüktür.

Caa: Bu menkul kıymetlerin yükümlülüklerini yerine getirememesi yani geri ödenmemesi riski son derece yüksektir. Bu nedenle güvenilirlikleri son derece zayıf olarak kabul edilmektedir.

Ca: Ca derecesi almış menkul kıymetlerin anapara ve faiz ödemeleri genellikle yapılamadığından son derece spekülative tirler.

C: En düşük dereceye sahip kıymet olup, tamamen spekülative tirler ve gerçek bir yatırım özelliği taşımamaktadır.

Moody's firması bazen bu sembollerin yanına 1,2,3 sayılarını eklemek suretiyle grup içinde en iyiyi ve en zayıfı vurgulayabilmektedir.

2.2.2.2. Kısa Vadeli Menkul Kıymetlerin Derecelendirilmesi

Kısa vadeli menkul kıymetler vadesi bir yıldan az olan borçlanma araçlarını ifade etmektedir. Taşındıkları risklerin özellikleri farklı olduğundan

Moody's firması bu kıymetler için ayrı bir derecelendirme tanımı getirmeyi tercih etmiştir.

P1 (Prime 1): Bu derecelendirme kapsamına giren menkul kıymetleri ihraç eden şirketler yükümlülüklerini yerine getirme konusunda son derece güçlü bir yapıya sahiptirler P1 olarak değerlendirilen menkul kıymetleri ihraç eden kuruluşların pazar paylarının, mali yapılarının ve aktif kalitesinin yüksek olduğu kabul edilmektedir.

P2 (Prime 2): Bu kategorideki kıymetleri ihraç eden şirketler de borç yükümlülüklerini zamanında yerine getirme konusunda oldukça yüksek bir kabiliyete sahiptirler.

P3 (Prime 3): Sektördeki özelliklerinden ve pazarın yapısındaki değişimlerden P1 ve P2 derecesine sahip menkul kıymetlere oranla daha çabuk etkilenebilen bu kıymetleri ihraç eden kuruluşların da borçlarını ödeyebilme güçleri ve likiditeleri kabul edilebilir düzeydedir.

Bu kategorilerin dışında Moody's bide Not Prime adı verilen bir tanım getirmektedir ki ilk üç kategoriye girmeyen ihracatçılar bu tanım içerisinde değerlendirilmektedir.

2.2.3. Standart & Poor's Corporation'ın Derecelendirme Tanımları

1966 yılına kadar bir kamu kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdüren Standart & Poor's firması McGraw-Hill Yayıncılık Şirketi'nin hisseleri satın alması sonucu bu kuruluşun bir iştiraki olarak fakat tamamen bağımsız şekilde çalışmaya başlamıştır.

Standart & Poor's derecelendirme firmasının işlemleri, değişen seviyelerde olmakla birlikte, aşağıdaki ölçütler alınarak yapılmaktadır.

1. Borçlunun anapara ve faiz ödemelerini yükümlülüklerine bağlı kalarak zamanında yerine getirme arzu ve kapasitesi,
2. Borcun şartları ve özellikleri,
3. İflas, organizasyon veya kredi verenin haklarını etkileyen iflas kanunu veya diğer kanunlar dikkate alındığında alacaklıya sağlanan haklar.

2.2.3.1. Uzun Vadeli Yatırım Derecelendirme Tanımları

AAA: Bu kategoriye giren menkul kıymetler S&P's tarafından en yüksek kaliteli kıymet olarak değerlendirilmekte ve ihraç eden kuruluşun anapara ve faizleri geri ödeme kabiliyeti son derece yüksek kabul edilmektedir.

AA: Anapara ve faiz yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti oldukça yüksek olan bu kategorideki menkul kıymetler AAA kategorisinden oldukça küçük bir farklılık göstermektedir. Bu dereceye sahip menkul kıymetler piyasada gerçekleşebilecek değişimlerden bir üst kategoriye göre daha fazla etkilenebilmektedir.

A: Bu dereceye sahip menkul kıymetler ihraç eden şirketlerin borçlarını geri ödeme güçleri iyi olmakla beraber önceki kategorilere oranla piyasa koşullarındaki değişimlere karşı daha duyarlıdır. Borçlunun anapara ve faiz ödeme yeteneği ekonomik ve politik etkenlerden daha çabuk etkilenebilmektedir.

BBB: Bu notla derecelendirilen menkul kıymetlerde ihraççının anapara ve faiz ödeme gücü açısından yeterince güçlü olduğu kabul edilmektedir. Ancak ilk üç kategori ile kıyaslandığında ekonomik koşullarda meydana gelebilecek gelişimlerden daha fazla etkileneceği açıktır.

BB: Borçlunun anapara ve faiz yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ancak ekonomik koşulların istikrarlı seyretmesi halinde mümkün olmaktadır.

B: Menkul kıymet ihracında bulunan kuruluşların yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri uzun vadede oldukça zordur.

CCC: Bu dereceye sahip menkul kıymet ihracında bulunan kuruluşların yükümlülüklerine ait geri ödemeyi zamanında yapabilme ihtimali oldukça zayıftır.

CC: Bu kategorideki menkul kıymetler oldukça yüksek bir spekülasyon özelliği arz etmektedir. Risk ve belirsizlik oldukça fazladır ve ekonomik koşullarda oluşabilecek bir değişiklik ihracının borçlarını geri ödemesinde oldukça ciddi problemlere yol açabilecektir.

C: Bu derece bir iflas talebinin kayda geçirildiği fakat kredi hizmet ödemelerinin devam ettiği durumlarda kullanılmaktadır.

D: Bu derece, geri ödemenin yapılamayacağını göstermektedir. Bu kategori verilen ek sürede ödemelerin yapılacağından emin olması durumu ayrı tutularak, faiz veya anapara ödemelerinin vadesinde yapılamadığı menkul kıymetler için kullanılmaktadır. "D" derecesi kredi hizmet ödemeleri tehlikeye sokulmuş ise iflas talebinin kayda alınması durumunda da kullanılmaktadır.

Artı (+) veya eksi (-): "AA" derecesinden "CCC" derecesine kadar olan notları Standart & Poor's firması + veya - işaretlerini eklemek suretiyle çeşitlendirmektedir. Burada amaçlanan temel derecelendirme kategorileri arasında nispi ilişkiyi ortaya koyabilmektedir. Örneğin; "AA+" derecesi alan bir şirketin "AAA" derecesinden daha aşağıda bir konuma sahip olmakla birlikte "AA"nın da bir miktar daha üzerinde kredi değerliliğine sahip olduğunu göstermektedir. "-" işareti de olumsuz açıdan benzer bir yorum getirmektedir.

2.2.3.2. Kısa Vadeli Derecelendirme Tanımları

Genel olarak Standart & Poor's firmasının getirdiği tanımlamada esas olarak belirtilen ticari kağıtların derecelendirilmesi olmakla birlikte genel olarak kastedilen kısa vadeli finansman araçlarının borç ödeyebilme gücünün

değerlendirilmesi işlemidir. Moody's firmasında olduğu gibi kısa vade ile vadesi 1 yıldan az olan borçlar ele alınmaktadır.

Dereceler, en yüksek kaliteli yükümlülükleri ifade eden "A-1"den, en düşük kaliteyi belirten "D" ye kadar çeşitli kategorilerde toplanmıştır.

A-1: En yüksek kategori olarak yükümlülüklerin zamanında ödenme güvenilirliğinin kuvvetli olduğunu göstermektedir.

A-2: Zamanında ödeme derecesinin yeterince tatmin edici olduğunu gösteren bu kategori "A-1" kategorisinden biraz daha düşük seviyeyi göstermektedir.

A-3: Bu gruba dahil menkul kıymetlerin, yükümlülüklerinin zamanında ödenmesi açısından yeterli bir kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir. Ancak önceki iki kategori ile kıyaslandıklarında koşullarda meydana gelen değişimlerden biraz daha fazla etkilenebilmektedir.

B: Bu dereceyi alan menkul kıymetler, anapara ve faizlerini zamanında ödeme kapasitesi yeterli düzeyde olmakla birlikte, koşullarda meydana gelebilecek kısa vadeli değişimlerden olumsuz etkilenebileceklerdir.

C: Kısa vadeli yükümlülüklerin yerine getirilmesinin şüpheli olduğu menkul kıymetler genellikle bu not ile derecelendirilmektedir.

D: Bu kategoriye dahil edilen borçların ödenme olasılığı yok denecek kadar düşüktür. Bu not genelde vadesinde ödenmeyen ve ödenme süresi verilmiş borçlar için verilmektedir. S&P's ödeme süresi verilmesi bu borçların ödeneceğine inanmaktadır.

Kısa vadeli derecelendirme işlemi bir menkul kıymetin alınıp satılması veya ilde tutulması konusunda herhangi bir tavsiye getirmediği gibi, yatırımcıya piyasa fiyatı konusunda da yorum getirmemektedir.

2.2.4. Duff & Phelps Rating Firması'nın Derecelendirme Tanımları

Duff & Phelps derecelendirme firması derecelendirme sürecinde genel olarak değerlendirilen firmaya ait nicel verileri, nitelikli bilgi ile birlikte ele almak suretiyle karşılaştırmalı bir analize tabi tutarak, faiz ve/veya anaparaya ait yükümlülüklerin riskini derecelendirmektedir. Firmanın analizleri çerçevesinde kullandığı derece tanımları aşağıdaki gibidir. (Credit Rating Guide 1996:4).

2.2.4.1. Uzun Vadeli Derecelendirme Tanımları

AAA: En yüksek kredi kalitesini ifade etmektedir. Tüm risk faktörleri göz ardı edilebilmektedir.

AA: Yüksek kredi kalitesini ifade etmektedir. Şirketin koruma faktörlerin oldukça kuvvetli bir yapı sergilemektedir. Risk mevcut olmakla birlikte ekonomik konjoktüre bağılı olarak değişiklik göstermektedir.

A: Koruma faktörleri ortalama bir durum göstermektedir. Ekonomik konjoktüre göre risk daha çeşitlidir ve şirketi daha fazla etkilemektedir.

BB: Yatırım derecesinin altında bir puana sahip olmakla birlikte zamanında yükümlülükleri zamanında yerine getirmesi mümkün gözükmemektedir. Finansal koruma faktörleri ekonomideki dalgalanmalara, piyasa koşullarına ve şirketin mali yapısına göre oldukça fazla dalgalanabilmektedir.

B: Şirket yatırım derecesinin altında bir dereceye sahiptir ve üstlenmiş olduğu yükümlülükleri zamanında yerine getirmesi mümkün gözükmemektedir. Finansal koruma faktörleri ekonomideki dalgalanmalara, piyasa koşullarına ve şirketin mali yapısına göre oldukça dalgalanabilmektedir.

CCC: Oldukça risk taşıyan menkul kıymetlere verilen derecedir. Şirketin anapara faiz veya temettü dağıtımına ilişkin yükümlülüklerini zamanında yerine getirmesi oldukça zordur. Koruma faktörleri dar bir marjda çalışmaktadır.

DD: Bu derece, borç yükümlülüklerinin geri ödenemeyeceği durumları göstermektedir.

2.2.4.2. Kısa Vadeli Derecelendirme Tanımları

D-1+: Bu derece, ilgili şirketin borçlarını zamanında ödemesinin kesin olduğunu göstermektedir. İşletme faktörlerini de kapsamak üzere ele alınan kısa vadeli likidite ve alternatif kaynak yaratma gücünün çok yüksek olduğunu göstermek üzere kullanılmaktadır.

D-1: Zamanında ödeme derecesinin yeterince tatmin edici olduğunu gösteren bu kategori likidite faktörlerinin çok iyi olduğunu ifade etmektedir. Şirket temel koruma faktörlerine sahiptir ve risk elimine edilmiş durumdadır.

D-1-: Şirketin kısa vadeli yükümlülüklerini zamanında ödeme şansı oldukça yüksektir. Likidite faktörlerinin yeterince kuvvetli olduğundan bahsedilebilir. Risk oldukça küçüktür.

D-2: Bu kategoride değerlendirilen yükümlülüklerin zamanında ödenmesi ihtimali güçlüdür.

D-3: Yeterli likidite ve diğer koruma önlemlerinin kalitesi yatırım derecesini belirlemektedir. Risk faktörü daha geniş kapsamlı olup, değişimlere karşı daha duyarlılık göstermektedir. Buna karşılık yükümlülüklerine ait ödemeleri zamanında yapması beklenmektedir.

D-4: Spekülatif bir yapı göstermektedir. Likidite borç servisini karşılama konusunda yeterli gözükmemektedir.

D-5: İhracı planlanan anapara ve faiz ödemelerini gerçekleştirmek konusunda başarısız olmuştur.

2.3. DERECELENDİRME SÜRECİNİN AŞAMALARI

Derecelendirme süreci firmalar arasında bir fark göstermemektedir. Bu bölümde Moody's firmasının derecelendirme sürecinde yaşanan aşamalar ele alınarak incelenecektir.

Genelde Moody's firmasının şirketlere yönelik derecelendirme süreci beş aşamadan oluşmaktadır.

- 1- Tanıtım Toplantısı,
- 2- Yöneticilerle Toplantı,
- 3- Derecelendirme Kararı,
- 4- Derecenin Açıklanması,
- 5- Derecenin izlenmesi,

2.3.1. Tanıtım Toplantısı

Derecelendirme işlemi firmaya, dinleme ve değerlendirme konusunda eğitilmiş uzmanlara iş konusunu ve stratejilerini açıklama imkanı veren bir öğretim sürecidir. Finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla menkul kıymet ihraç edecek şirket veya kuruluşun derecelendirme sürecini tartışmak amacıyla resmi olmayan bir görüşme talep etmesi bu süreci başlatan etken olmaktadır.

2.3.2. Yöneticilerle Toplantı

Resmi olmayan bir içerik taşıyan tanıtım toplantısını takiben ihraççı kuruluşun derecelendirme işleminin yapılması için derecelendirme firmasına başvurmasıyla birlikte resmi bir süreç başlamaktadır.

Bu aşamada menkul kıymet ihracında bulunacak şirket veya kuruluşun üst yönetimi ile bir toplantı yapılması söz konusu olmaktadır. Derecelendirme şirketi üst düzey niteliğindeki bu toplantıdan önce derecelendirme işlemini yapacak uzman grubunu seçerek, şirket hakkında çeşitli bilgilerin hazırlanmasını talep etmektedir.

2.3.3. Derecelendirme Kararı

Derecelendirme talebinde bulunan şirket veya kurumla yapılan yöneticiler toplantısını takiben derecelendirme firmasının vereceği notun belirmesine kadar geçen süre genel olarak üç ila dört hafta arasında değişiklik gösterebilmektedir. Derecelendirme firmasının uzmanları yapılan toplantıda elde edilen bilgiler ışığında şirketi değerlendiren bir rapor hazırlar. Kendi görüşleri ile desteklenen bu raporda bir derece belirlenerek derecelendirme komitesine sunulur.

Bu komite toplantısında raporu hazırlayan uzman analistler şirket hakkında detaylı bir sunum yaparak finansal istatistikler ve karşılaştırmalı analizler hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler genelde:

- Şirket stratejik ve finansal yönetiminin değerlendirilmesi,
- Şirketin faaliyette bulunduğu sektörün yapısı, şirketin rekabet durumu, üretim kapasitesi vb. konuların incelenmesi,
- Finansal analizler,
- Finansal programlar ve işletme politikaları
- Derece önerisi, gibi konuları kapsamaktadır (Demirçelik 1985:8).

2.3.4. Derecenin Açıklanması

Yapılan komite toplantısı sonucunda şirket ile ilgili derece belirlenmektedir. Sonuç öncelikle şirket veya kuruluşa, nedenleri ile bildirilmektedir. Firma yapılan derecelendirmeyi kamuya açıklamadan önce gerekli yasal düzenlemeleri de incelemekte ve taahhüdün yasal, geçerli ve bağlayıcı yapısını garantileyen bir programlama yapmaktadır. Yasal konulardaki incelemeyi takiben verilen dereceler basın yoluyla kamuoyuna duyurulmaktadır. İstenildiği takdirde hem derecelendirilen menkul kıymetler hem de ihraççı kuruluşlar hakkında detaylı bilgiler derecelendirme firmalarınca hazırlanan yayınlardan takip edilebilmektedir (Kılıç, 1989: 42).

2.3.5. Derecenin İzlenmesi

Derecelendirme firmalarının yatırımcılara karşı sorumluluğu borçlanma süresi boyunca verilen derecenin doğruluğunu ispat etmektedir. Derecelendirme işlemi tamamlandıktan sonra da firma ilgili şirket veya kuruluşu izlemeye devam etmektedir. Bu izleme sürecinin temelini ilgili kuruluştan sürekli olarak gelen yıllık raporlar, yönetimle yapılan görüşmeler ve çeşitli kaynaklardan elde edilen güncel endüstriyel ve ekonomik veriler oluşturmaktadır.

Firmalar genelde derecelendirmesini yaptığı kuruluşların yönetimiyle sürekli bir ilişki içinde bulunmaya önem vermektedir. Bunun nedeni, ihraççı kuruluşun zayıf ve kuvvetli yönlerinin, ileriye dönük projeksiyonlarının ve temel hedeflerinin sürekli olarak izlenmesidir (Demirçelik, 1985:10).

BÖLÜM 3

DERECELENDİRME FİRMALARININ DEĞERLENDİRMEDE DİKKATE ALDIĞI ÖLÇÜT VE YÖNTEMLER

Derecelendirme işlemini gerçekleştiren firmalar, değerlendirmeye tabi tuttukları şirket veya kuruluşlara yönelik analizlerinde iki temel unsur üzerinde durmaktadır.

Bu analizler çerçevesinde öncelikle borçlunun ekonomik ve mali durumu ile mal varlığı, borçlarını tam olarak karşılamaya yetecek mi sorusuna cevap aranırken, ikinci olarak da mali durumu borçlarını ödemeye yeterli olan borçlunun mükellefiyetlerini zamanında yerine getirmeye niyeti var mı sorusu değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. (Karaöz 1990:32). Kuruluşun veya şirketin yapısına göre bu sorular değişiklik göstereceğinden değerlendirme esnasında objektif bir yaklaşım sergilemek açısından, kullanılan araçların ve yöntemlerin farklılık göstermesi de kaçınılmaz olmaktadır.

Bu nedenle derecelendirme firmalarının kullandığı yöntemler ve dikkate aldığı kriterler hakkında daha fazla bilgi ve açıklama talep edilmekte, bu şekilde derecelendirme firmaları tarafından verilen dereceler tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

Derecelendirme firmaları bir şirket veya kuruluşun borç ödeme gücünü değerlendirirken gerek nicel, gerekse nitel pek çok faktörü göz önünde bulundurmaktadır. Söz konusu firmalar, finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla menkul kıymet ihracında bulunan şirket veya kuruluşların kredibilitelerini değerlendirirken bu kıymetlerin çok çeşitli özellik arzemesi ve gerek ekonomik konjonktürde gerekse ülkelerin şartlarında meydana gelebilecek değişikliklerden etkilenmesi gibi faktörleri göz önüne almaktadır.

Uluslararası kriterler her ülkenin yasalarına, muhasebe tekniklerine, ekonomik koşullarına, rekabet ortamına ve düzenleyici kurallarına göre değişiklik göstermektedir.

Derecelendirme analizlerinin temelini ihracıcının ekonomik durumunun borçlarını ödemeye yetecek durumda olup, olmadığını ölçmek oluşturduğundan öncelikle firmalar objektif verileri içeren bir takım göstergeleri dikkate almak zorundadırlar. Ancak risk derecesinin yeterli bir şekilde tespit edilebilmesi için şirketlerin yükümlülüklerini yerine getirmesi isteklerini ölçen rekabet durumu, yönetimin ve stratejilerin belirlenmesi gibi subjektif unsurların da analiz edilmesi gerekmektedir (Babuşçu 1997:38).

Dünyanın önde gelen derecelendirme firmalarından Moody's ile Standart & Poor's' derecelendirme sürecinde temel olarak risk unsurunu etkileyen bir takım analitik faktörler göz önüne alınmaktadır.

Standart & Poor's firmasının bankaların analizine yönelik olarak ele aldığı kriterler nicel ve nitel bir takım faktörlere bağlıdır. Genel olarak bu faktörlere verilen ağırlıklar derecelendirmesi yapılan finansal kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin hukuki yapısı, muhasebe uygulamaları, rekabet şartları gibi unsurlara göre değişiklik göstermektedir. Standart & Poor's firması derece kategorilerinin minimum gereklerini belirleyen bir standart rasyo seti oluşturmamaktadır. Özel sermayeli bir banka açısından değerlendirme yapılırken karlılık, sermaye yeterliliği analizlerin temelini oluştururken, aktif kalitesi, likidite ve yönetimin yapısı ile rekabet şartları da önem taşımaktadır. Kamu sermayeli bir banka için ise bankacılık sistemindeki önemi ve mali gücü firmanın değerlendirildiği konulardır.

Moody's firmasının bir bankanın borç ödeme gücünün değerlendirilmesine yönelik analizleri, sayısal araçlar ve niteliksel kararlar çerçevesinde gerekse spesifik borç yükümlülüklerinin gerekse

de genel yükümlülüklerin geri ödenmeme riskini ölçtüğü bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

Moody's firması bir bankanın kredi değerliliğini değerlendirirken üç temel kriteri göz önünde tutmaktadır. Bu kriterler,

1. Kurumun çalışma sahası,
2. Kurumun, ülkenin finansal sistemindeki yeri
3. Yönetimsel ve finansal esaslardır.

Bu faktörlere ek olarak bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların derecelendirme sürecinde etkili olan diğer bir takım faktörler de mevcuttur. Bu faktörler ve derecelendirme sürecinde firmaların bankaların risklerini değerlemede sıkça kullandıkları bir yöntem olan "CAMEL" tekniği bir sonraki bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

3.1. ÜLKE RİSKİ

Bir şirket veya kuruluşun borçlanması esnasında ülkesinin ekonomik durumu pek dikkate alınmamakla birlikte uluslararası finansman temininde ekonomik, politik ve sosyal yönlerden ayrıntılara inen pek çok analiz yapılmaktadır. Uluslararası mali işlemlerin hacmiyle birlikte sadece esas borçlunun moralitesi ve ekonomik gücü değil, aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu şartların da değerlendirilmesi yapılmaktadır (Mançer, 1984;53). Diğer bir ifade ile bir şirket veya kuruluşun üstlendiği yükümlülükleri yerine getirebilme gücünün değerlendirilmesi esnasında faaliyette bulunan ülke veya ülkelerin de borçlarını tam olarak ve zamanında ödeme gücü ve niyeti bir bütün olarak dikkate alınmaktadır. Ülkelere verilecek risk dereceleri aynı zamanda bu ülkede döviz cinsinden borçlanan firmalar için de

genellikle alabilecekleri en üst derece olmaktadır. Çünkü burada bir şirket veya kuruluşun, devletten daha fazla döviz bulma veya elindeki kaynakları dövize çevirme kabiliyeti olamayacağı mantığından hareket edilmektedir.

En geniş anlamıyla ülke riski, belirli bir ölçüde de olsa ülke yönetiminin kontrolünde olduğu kabul edilen hususlar nedeniyle uğranabilecek zararın ihtimalidir. Diğer bir ifade ile ülke riski, dış borçları geri ödeme imkanını ve istekliliğini tayin eden geniş bir ekonomik ve politik faktörler bütünüdür.

Derecelendirme firmalarının ilgili şirket veya kuruluşların yükümlülüklerini değerlendirme aşamasında ülke genel yapısını değerlendirmeleri bir noktada döviz cinsinden olan borçlarda "transfer riski"ne ait endişelerden kaynaklanmaktadır. Transfer riski, ihraç edilen menkul kıymetin anapara ve faiz ödemelerinin zamanı geldiğinde, ülkedeki döviz yetersizliği veya döviz uygulamaları nedeniyle ihraççı kuruluşun yurtiçi parayı ihtiyaç duyulan dövize çevirememesi olasılığıdır (Gürbüz 1984:17). İç borçlardan farklı olarak bir ülkenin dış borçlarını ödeyebilme imkanı döviz pozisyonu ile yakından ilgidir. Milli paranın yüksek derecede konvertibl olması, ülkelere döviz pozisyonu açısından rahat hareket etme imkanı vermektedir. Bir diğer önemli faktör ise hükümetlerin vergilerde bir ayarlama yapmasının veya emisyonunu artırmasının dış borçların ödenmesi bakımından herhangi bir faydasının bulunmamasıdır. Buna karşılık bir ülkenin dış borçlarını tam ve zamanında ödeyebilmesi, uzun dönemde, ihracat gelirini artırmaya bağlıdır. Bu amaca yönelik politikaların temelinde ise en geniş anlamıyla ülkenin genel ekonomik yapısı, büyüme hızlı ve ülke idaresi gelmektedir. (Karaöz 1990: 32).

Bir ülkenin kredi değerliliğinin ölçülmesi birbiriyle bağlantılı sosyal, ekonomik ve politik nitelikli bazı faktörlerin bir arada sentezini gerektirmektedir. Burada en önemli unsur olarak ülke itibarının

değerlendirilmesi gerekmektedir ki bu da ülkenin net döviz yaratma kapasitesi ve bunun dış borç ödemesine katkısı ile ölçülmektedir. Bu aşamada ortaya çıkan iki tür belirsizliğin değerlendirilmesi gündeme gelmektedir:

- Ülkenin taahhütlerini karşılamada gösterdiği kararlılığın derecesi olan Politik risk,
- Ülkenin dış ödeme taahhütlerini karşılamak için gerekli döviz sağlayabilme yeterliliği olan Ekonomik Risk'dir.

Bu iki unsur genel olarak birbiriyle ilişkili olmaktadır. Ekonomik riskin artması, genellikle siyasi eğilimlerin yarattığı borç ödemedeki çekimsizliği desteklemektedir. Aksi yöndeki etkileşim ise politik değişiklikler ekonomik güçlüklerle ve dolayısıyla dış ödeme sorunlarına yol açmaktadır (Apaydın, Erdoğan 1990: 13).

Herhangi bir kuruluşun kredi değerliliğini ölçmede kullanılan en önemli faktörlerden birisi faaliyette bulunduğu ülkenin riskidir. Standart & Poor's herhangi bir bankayı derecelendirme için incelenmeden önce içinde bulunduğu ülke için standart bir derece saptamaktadır. Bu politikanın tek istisnası uluslar arası piyasalarda yaygın hizmet veren ve yurtiçi hizmetleri sınırlı olan bankalardır.

Ülke riskinin üzerinde durulmasının pek çok nedeni vardır. Bankaların derecesi bir ülkenin borçlarını öderken kendi ülkesinin para birimi dışındaki döviz cinsinden borçlarını ödeyebilme kapasitesini göstermektedir. Bu nedenle döviz girişi o ülke için büyük bir önem taşımaktadır. Döviz temin etme konusunda hükümetler, özel firmaların sahip olmadığı seçeneklere sahip olan egemen bir kimlik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bir bankanın, bir çok durumda ülkesinden daha fazla döviz elde edeceğini düşünmek pek doğru değildir.

Bankanın, faaliyet gösterdiği ülkedeki mali yapı içindeki önemi, derecelendirme sürecinde temel olan faktörlerden biridir Standart & Poor's analizlerinde, hükümetin ya da merkez bankasının ödeme güçlüğü çeken bir bankaya yardım olasılığını göz önünde tutmaktadır. Bu nedenle bir ülkenin güç durumda olan herhangi bir ülkenin güç durumda olan herhangi bir bankasına, borçlarını geri ödemede yardım etme gücüne sahip olması, kendi borçlarını ödeme yeteneği ile kıyaslandığında daha fazla öneme sahip bulunmamaktadır.

Ülke riskinin hesaplanması, ekonomik ve politik çevrenin gözden geçirilmesini kapsamaktadır. Politik istikrar ya da istikrarsızlık ve ekonomik göstergeler ülke derecesini etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda ülkede faaliyet gösteren kurumlarla özellikle bankaların derecelendirilmesinde de etkili olmaktadır.

Bankaların ülkelerinde sahip oldukları önemin diğer bir çehresi de hükümetlerin ekonomik politikaları uygulama konusunda bu bankalardan ne ölçüde faydalandıkları konusunda ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda bankalar ülkelerin bütçe açıklarının kapatılmasında faydalanılan birer araç olarak kullanılabilir. Son yıllarda hükümetler ulusal finans sistemlerine yönelik getirdikleri düzenlemeler ile birlikte bu trendde azalış gözlenmektedir. Standart & Poor's firması özellikle gelişmekte olan ülkelerin bankalarını derecelendirme sürecinde analizlerinde bu unsurun varlığını dikkate alarak değerlendirmede bulunmaktadır.

3.1.1. Politik Risk

Politik risk değerlendirilmesi ülkelerin dış borçlarını ödeme imkan ve isteğine etkiye bulunan sosyal ve politik faktörlerle ilgilidir. Ülkenin yükümlülüklerini karşılamak konusunda gösterdiği isteklilik ve kararlılığın kullanılmasında çeşitli göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler:

- İktidar partisinin programı ve iktidarda kalabilme süresi,
- Politik sistemin karakteri,
- Siyasi partiler açısından ülkenin içinde bulunduğu durum,
- Ülke halkının beklentilerinin gerçeklerle karşılaştırılması,
- Ülkeye etki eden ve edebilecek durumda olan dış siyasi güçlerin varlığı,
- Organize dini gruplar ile etnik grupların siyasetteki etkinliği,
- Ülkenin kanun ve düzen geleneği,
- Ülkenin stratejik önemi,
- Yabancı iş adamlarının muhatap olacağı bürokrasinin kalitesi,
- Ülkenin uluslararası entegrasyonu,
- Ülkenin komşularıyla ve öncelikle ticaret ortaklarıyla olan ilişkileridir. (Apaydın, Erdoğan 1990: 14).

Bu göstergeler ülkenin politik ve ekonomik yönden kapalı veya açık olup almaması, ideolojik yapısı, hükümetin etkisi ve zihniyeti ile ilgilidir.

3.1.2. Ekonomik Risk

Ekonomik risk, bir ülkenin dolayısıyla ekonomide faaliyet gösteren şirket veya kuruluşların borçlarını ödeme kabiliyetlerini belirlemede son derece etkili olduğundan, derecelendirme kuruluşları için önem taşımaktadır. Burada ülkenin mevcut dış borçları ile yakın bir gelecekte olması beklenen borçlarını karşılayabilme kapasitesinin analizi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle öncelikle ülkenin dış borç yükü bulunarak, elde edilen verilerin genel döviz pozisyonu ve ödemeler dengesi esnekliği ile karşılaştırılması gerekmektedir.

3.2. ENDÜSTRİ RİSKİ

Derecelendirme firmalarınca derecelendirilen şirket veya kuruluşların gelecekteki durumlarının sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmesi için faaliyette bulunulan sektörün de detaylı bir şekilde analizinin yapılması gerekmektedir. Derecelendirilen şirket veya kuruluşlar birkaç değişik endüstride faaliyette bulunuyorlarsa analizin gerçekçi bir sonuç yansıtabilmesi için, her sektörün ayrı, ayrı ele alınarak değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Genelde derecelendirme firmaları sektörlere yönelik çalışan uzman grubu oluşturarak sektörlerdeki gelişmeleri yakından takip etmektedirler. Bu uygulama firmalara daha detay bazda karşılaştırma ve geleceğe yönelik objektif bir değerlendirme yapma imkanı vermektedir.

Sektörün yapısında meydana gelen değişiklikler genellikle sektörde faaliyet gösteren şirket veya kuruluşların faaliyetlerine de yansıtacağından, bu gelişmeler karşısında önceden alınan derecenin değişmesi oldukça olasıdır. Bu değişiklikler karşısında bir kuruluşun derecesinin değiştirilmesi, olumlu değişimlerden faydalanma ve olumsuz etkilerden korunabilme gücü ile bağlantılı olmaktadır.

Bankanın ülkedeki önemi, merkez bankasının bir güçlük veya problem karşısında vereceği muhtemel desteğin derecesi hakkında bir tahmin imkanı verirken, yasa koyucular tarafından yapılan günlük düzenlemeler ise karlılık ile sermaye yaratma gücünün temel determinantı olan piyasayı yaratmaktadır.

Serbest piyasa ekonomisinin veya aşırı kontrollü bir pazarın varlığının araştırılması piyasa özelliklerinin ortaya konulması açısından önemli bir adımdır. Serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu bir sistemde bankalar ulusal veya uluslararası piyasalarda hizmet vermek suretiyle rekabet etmektedirler. Kar, rekabet şartları ve piyasa kuralları çerçevesinde yönetimin kararları ile belirlenmektedir. Bunun tersi bir

durumda ise, yani piyasada faiz oranlarının kontrol edildiği durumlarda ise hükümet kararları karı etkileyen temel faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3. FİRMA RİSKİ

Ülke riskinin ve endüstri riskinin değerlendirilmesinin yani sıra risk derecelendirilmesinde şirket veya kuruluşun taşıdığı riskin de incelenmesi gerekmektedir.

Bankalar bazen yurtiçi ekonomide önemli rol oynayan küçük grupların üyeleri olabilirler. Bir banka büyük bir grubun üyesi ise Standart & Poor's asıl faaliyetlerin bankaya finansal katkıda bulunulup bulunmadığını incelemek için analiz yapmaktadır. Bu tür büyük gruplara dahil bankalar yurtiçi ve yurtdışı piyasalara hizmet sunmak açısından önemli avantajlara sahip olabilirler. Standart & Poor's herhangi bir durumda grubun bankayı finansal açıdan desteklemesinin yasal olup olmadığını veya grubun buna istekli olup olmadığını araştırmaktadır. Banka grubun en güçlü üyesi ise karın daha az karlı grup üyelerine dağıtılıp dağıtılmayacağı araştırılır.

Standart & Poor's firmasının değerlendirdiği konulardan bir tanesi de bankanın yurt dışında gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Bazı bankalar başka ülkelerde finansal amaçlı yatırım yapabilirler. Yönetimin kontrolü dahilinde bu tür yurt dışı operasyonlar pozitif sonuçlar doğurabilir. Bununla beraber yasal düzenlemeler ya da ulusal para biriminin konvertibilitesi hakkındaki kararlar dış ülkelerdeki kurumların desteğini kısıtlayabilir. Dış faaliyetlerin daha geniş ve finansal açıdan asıl şirketten daha güçlü olduğu durumlarda Standart & Poor's asıl şirketin faaliyetleri üzerinde analiz yapar.

Moody's firması, bankanın yerel finans sistemindeki yapısını ve düzenleyici çerçeveyi anlamaya çalışmaktadır. sistemin aracılık derecesini, Pazar payını, diğer bankalarla ilişkisini incelemektedir. Bankacılık sisteminin, ülke ekonomisi ve dış ilişkilerini yönetmede ne kadar etkili olduğu da yapılan çalışmalar esnasında incelenmektedir. Çalışma çevresini analiz ederken, bankanın bulunduğu ülkede mevcut düzenlemelerin kalitesine, müdahale çeşitlerine ve kurumun yasa koyucularla ilişkilerine ağırlık vermektedir. Burada amaç kuralların kalitesini ölçerek yasa koyucuların bankanın karşı karşıya bulunduğu problemlerle kara dönüşmeden önlemede ne derecede etkili olduğunu incelemektedir.

Düzenleme eğilimlerini incelerken Moody's özellikle ülkede egemen olan ekonomik sistemin bankacılık sektörü ve dolayısıyla değerlendirilen bankanın karlılığı, aktif yapısı üzerindeki muhtemel etkilerini incelemektedir. Bankanın yasa koyucularla mevcut ilişkileri, bu kuruluşlarla olan raporlama sistemleri, ve kontrolleri ile ilgili olarak herhangi bir sorunun mevcudiyeti de bu çerçevede incelenen konular arasında yer almaktadır.

Bir bankanın ülkedeki sistemindeki yeri ve gelecekte ulaşacağı konum bir kriz anında alabileceği desteğin göstergesi olmaktadır. Bu nedenle Moody's firması bankanın kredibilitesinin değerlendirme aşamasında üstlenmiş olduğu işlevlerin ulusal finans sistemindeki yerini araştırarak herhangi bir başarısızlık durumunda sistemi ne kadar etkileyeceği ele almaktadır.

Moody's firmasının ele aldığı konulardan biri de bankanın sahiplerine yönelik analizlerdir. Buradaki amaç derecelendirilen bankanın kamuya mı yoksa özel sektöre mi ait olduğunun ortaya konulmuştur. Çünkü gerek gelişmiş ülkelerde gerekse gelişmekte olan ülkelerde kamuya ait kurumlarda açık veya kapalı olsun bazı destekler söz konusu olmaktadır. Bu uygulamanın ise ilgili kuruluşa bir takım

avantajlar sağlayacağı şüphesizdir. Bu nedenle Moody's firması bu konuyu analizlerine dahil etmektedir.

Derecelendirilen bankanın çalışma şartları ve ülkenin finans sistemindeki önemini belirlemeye yönelik analizlerinden sonra Moody's üçüncü aşamada bankanın faaliyetlerini kapsayan temel analizleri yapmaktadır. Burada ele alınan konuların başında sermaye yapısı, aktif kalitesi, yönetimin niteliği, karlılık ve likidite durumu gelmektedir (Camel Analizi).

Bankanın yan kuruluşlara sahip olması durumunda yapılan hesaplama ve değerlendirmelerin konsolide esasa dayanması gerekmektedir. Moody's sadece bankanın ve yan kuruluşların tek başlarına performanslarını değil aynı zamanda bir bütün olarak ne derece etkin ve rasyonel çalıştığını da incelemek durumundadır.

Bir tür riskin ortaya konulmasına yönelik olarak yapılan analizler dört ana grupta toplanabilir:

- Yönetim Kalitesi ve Stratejisi,
- İşletme Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi,
- Muhasebe Uygulamaları,
- Finansal Durum

3.3.1. Yönetim Kalitesi ve Stratejisi

Şirket veya kuruluşun üstlenmiş olduğu yükümlülükler nedeniyle taşıdığı riskin değerlendirilmesinde yönetimin kalitesinin ve stratejilerinin analiz edilmesi önem taşımaktadır. Bu unsurların analize dahil edilmesinin amacı ise beklenmedik durumlar karşısında şirketin başarısını ve performansını devam ettirebilmesine yönelik kararlar almada yönetimin ne derece başarılı olduğunun ortaya konulmasıdır.

3.3.2. İşletme Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Derecelendirme firmaları borçlanma sürecine giren bir şirket veya kuruluşun faaliyet gösterilen sektördeki önemi ile birlikte genel ekonomi içerisindeki durumunun da ortaya konulmasını istemektedir. Buradaki amaç, ekonomik konjunktürde ortaya çıkabilecek dalgalanmaların şirket faaliyetlerini ne ölçüde etkileyeceğinin ortaya konulabilmesidir. Ayrıca şirketin resesyon dönemlerinde üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirebilmelerine imkan verecek likidite yaratma gücü hakkında bu değerlendirmeler önemli bilgiler sağlayacaktır.

3.3.3. Muhasebe Uygulamaları

Derecelendirme firmaları öncelikle menkul kıymetler ihracı suretiyle borçlanma sürecine giren şirket veya kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkedeki muhasebe düzenlemelerini, uygulamalarını inceler. Bu ülke uygulamalarını diğer ülkelerdeki muhasebe uygulamaları ile karşılaştırır. Buradaki amaç, farklı muhasebe düzenlemelerine sahip şirketlerce açıklanan finansal tablolara ilişkin sonuçların, rakip şirketlere göre çok fazla değişiklik göstermesini engelleyerek, tüm şirketlerin varlıklarını ve borç yükümlülüklerinin gerçek değerleri ile değerlendirilmesidir.

Derecelendirme firmaları şirket veya kuruluşların derecelendirmelerinde gelişmeleri yakından takip edebilmek için, inceleme yapılan ülkelerin muhasebe konularındaki gelişmeleri sürekli takip etmektedirler. Bu amaçla, ilgili ülkelerde faaliyette bulunan uzman muhasebe kuruluşları ile temas kurarak gündemi ve değişiklikleri sürekli incelemektedirler.

3.3.4. Finansal Durum

Bir şirketin finansal durumunun analiz edilmesinde söz konusu şirketin borç yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti diğer bir ifade ile

likidite yaratma gücü irdelenmektedir. Bu aşamada önemli olan şirketin nakit yaratma gücüdür. Derecelendirme firmaları,

- Oran Analizleri,
- Nakit Akım Analizleri,
- Finansal Politikalarının Değerlendirilmesi
- Diğer Analizler, aracılığı ile şirketlerin nakit yaratma güçlerini ölçmektedir.

3.3.4.1. Oran Analizleri

Bir şirketin yükümlülüklerini yerine getirme gücü ölçülürken kullanılan çok sayıda nicel ve nitel karakterli faktörlerden bir tanesi oran analizleridir.

3.3.4.2. Nakit Akım Analizleri

Uzun dönemde şirketlerin kredi değerliklerinin en önemli göstergesi, elde ettikleri gelirler ile karlılıkları olmaktadır. Ancak menkul kıymet ihracı yoluyla finansman sağlayan şirketlerde anapara ve faiz ödemelerinin nakit olarak yapılması önem kazandığından, işletmenin gelirinin veya karlılığının önemi azalmakta ve şirketlerin bu yükümlülüklerini zamanında yerine getirip, getiremeyeceği sorusu ön plana çıkmaktadır.

Her ne kadar işletmelerin gelirleri ve karlılıkları ile nakit akımları arasında güçlü bir ilişki olsa da işletmelerin borç ödeme kapasiteleri işletmelerin gelir veya karlılığından farklı olabilmektedir. Bu nedenle derecelendirme firmaları yaptıkları nakit akım analizleri aracılığı ile inceledikleri şirketlerin borç ödeme kapasitelerini belirlemektedir.

3.3.4.3. Finansal Politikaların Değerlendirilmesi

Derecelendirme firmalarının gerçekleştiren analizlerin amacı şirketin çıkarlarına en uygun finansal politikaların yönetimce uygulanmasını sağlamak olduğundan, kesinlikle şirketleri belirli bir dereceyi almaya yöneltici politikaların uygulanmasına teşvik etmektedirler. Şirket yönetimince belirlenecek politikaların derece almaktan çok genel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olması gerekmektedir. Eğer şirket riskten kaçmak uğruna şirket lehine olabilecek bazı fırsatları da kaçırsa bu durum, yönetimin stratejik karar alma yeteneğinin sorgulanmasına neden olabilecektir. Bu uygulama şirketin kısa vadeli risklerini minimize etmek uğruna uzun vadeli kazançların maksimizasyonunu önleyebilmektedir.

3.3.4.4. Finansal Kaldıraç

Bir şirketin faaliyetlerini sürdürürken sahip olduğu aktiflerinin yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini ve borçların toplam aktiflere oranını gösteren Kaldıraç Rasyosu, derecelendiren firmalarının şirketlerin borç ödeme yükümlülüklerini yerine getirme güçlerini değerlendirmede sıkça başvurdukları yöntemlerden birisidir.

Borçların aktif toplamına oranının yüksek olması, şirket spekülative bir biçimde finanse edildiğini ve şirket borçlanmasına katkıda bulunan yatırımcılar açısından emniyet marjının dar olduğunu göstermektedir. (Akgüç, 1990:288). Bu tür şirketler kaldıraç oranından daha az yararlanan diğer şirketlere oranla aktif değerlerinde veya nakit akımlarında meydana gelebilecek azalmalara karşı daha duyarlıdırlar.

3.3.4.5. Diğer Analizler

Derecelendirme firmaları şirketlere yönelik değerlendirmelerinde söz konusu şirketlerin üstlendikleri yükümlülükleri zamanında ve tam olarak yerine getirme güçlerini çeşitli

analizler yardımıyla belirli kriterler çerçevesinde ölçmektedirler. Burada temel olarak ele alınan husus, gerçekleştirilen faaliyetler likidite yaratma kabiliyetinin ne derecede olduğudur.

Ancak şirketlerin likidite yaratma güçlerini etkileyebilecek bir takım yan faktörlerin de söz konusu olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Şirketler faaliyetleri esnasında alternatif likidite kaynakları yaratmanın yanı sıra kıdem tazminatları gibi bir takım yasal sorunlarla da uğraşmak durumunda kalmaktadırlar. Derecelendirme firmaları analizlerinde bu hususları da gözönünde bulundurmaktadır.

Derecelendirme firmaları bir şirket veya kuruluş hakkında risk derecesini belirlerken sahip olunan tüm likidite kaynaklarını analiz etmektedirler. Burada tüm derecelendirme firmaları, şirketlerin piyasa koşullarının daha iyi olacağı umuduyla sürekli olarak bankalardan kısa vadeli borç kullanması veya menkul kıymet ihraç etmesi halinde, bir müddet sonra zor durumda kalmalarına neden olup olmayacağına özellikle dikkat etmektedirler. Sürekli olarak kısa vadeli borçlanmaya gidilmesi veya faiz oranı yüksek uzun vadeli fonların kullanılması derecelendirmesi yapılan şirketlerin oldukça açık bir risk taşıdıklarını ifade edebilmektedir.

3.4. BANKACILIKTA CAMEL TEKNİĞİ İLE DERECELENDİRME

3.4.1. BANKA KAVRAMI

Bankacılık sektörü bir çok alt sektöre bölünmüş mali piyasanın en önemli kurumsal yapısını oluşturmaktadır. Bugünkü ekonomik ve ticari ilişkiler içerisinde çok önemli bir yeri olan banka, para ve sermaye konularına giren her türlü işlemi yapan ve düzenleyen, özel veya kamu nitelikli kişilerle, işletmelerin her alandaki her türlü

gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu olarak seçen bir ekonomik birimdir (Eyüpgiller 1988:22).

Diğer bir tanıma göre ise, banka para ve para benzeri yerine geçen öteki menkul değerlerle iş yapan ve finans hizmetleri sunan kurumdur. Ayrıca mevduat alan ve borç veren bu kurumların karlarının yatırılan ve kredi olarak verilen paralara uygulanan faizler arasındaki fark ve hizmetlerden alınan harçlardan ibaret olduğu da özellikle belirtilmektedir.

Banka işletmesinin çeşitli tanımlarına rağmen eksiksiz bir tanımın yapılması pek mümkün görülmemektedir. Bunun altında yatan temel neden ise, günümüz bankacılık sisteminde faaliyet gösteren kuruluşların sadece para piyasasında değil aynı zamanda sermaye piyasasında faaliyet göstermek suretiyle üstlenmiş oldukları görevleri ve yerine getirdikleri işlevleri çok çeşitlendirmiş olmalarıdır.

Belirli ekonomik ve sosyal ilişkilerin ürünü olan çok yönlü ve karmaşık bir yapı olarak karşımıza çıkan bankacılık sisteminin üstlenmiş olduğu her dönemde geçerliliğini koruyan temel işlevi, zamanla hem mal, hem de değişim aracı olarak kabul edilen paranın emanet ya da ödünç alınması ve saklanması veya ödünç olarak verilmesi işlemini yerine getirmesidir. Bu temel işlevden hareketle bankaları, ekonomide gerçek ve tüzel kişilerden parası olan fakat kullanma eğiliminde olmayanlar ile paraya ihtiyaç duyulanlar arasındaki para arz ve talebin büyük bir kısmının karşı karşıya geldiği kurumlar olarak açıklamak uygun olacaktır.

3.4.2. BANKACILIĞIN İŞLEVLERİ

Günümüzde giderek artan fonksiyonları nedeniyle ekonomik, ticari ve mali hayatın sınırlarını aşarak ulusal çizgilerin ötesinde bir genişliğe ulaşan (Kandiller 1986:13) ve her ülkede para ve kredi gibi iki

önemli unsuru yöneten bankacılık sisteminin üstlenmiş olduğu temel işlevler ise şunlardır:

1. Bankalar fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı içinde bulunan kesimler arasında bir köprü vazifesini gördüğü gibi fon fazlası yerlerden fon açığı olan yerlere kaynak sağlamak yoluyla hem aracılık hem de akıcılık görevini yerine getirmektedirler.

2. Bankalar bir yandan yatırılabilir fonları artırırken diğer taraftan da yatırım yapmak isteyenlere bu fonları aktarmakla ekonomide kaynak kullanımını etkilemektedir. Bu kaynakların iyi bir şekilde kullanılması, hem yatırımları kolaylaştırmakta, hem de ekonomik gelişiminin hızlanmasına katkıda bulunmaktadır.

3. Bankalar, bireylerin kısa süreli ve küçük çaptaki fonlarını biraraya toplayarak yatırımlara kanalize etmekte diğer bir ifade ile kısa vadeli fonları uzun vadeli fonlar haline getirerek, yatırımların finansmanı için olanak sağlamaktadır. Bu dönüştürme işlevi "transformasyon fonksiyonu" olarak adlandırılabilir.

4. Bankaların en önemli işlevi ekonomide borçlanarak yani mevduat toplayarak satın alma gücü yaratabilmesidir.

5. Ekonomide kredilerle ilgili olarak izlenen politikalar gelir ve servet dağılımını da etkileyebilmektedir. Tüketici kredileri de, kullanılmayan paraların başkalarının tüketimine yönlendirilmesini sağlayarak gelir dağılımının aynı düzeyde kalmasına yardımcı olabilmektedir.

6. Bir ekonomide etkili bir para politikasının izlenebilmesi için, gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığı gereklidir. Merkez bankalarının para politikasına ilişkin olarak kullandıkları tüm avans ve reeskont faiz hadleri, açık piyasa işlemleri, karşılık oranının belirlenmesi, seçici kredi kontrollü, kredi tavanlarının saptanması gibi

enstrümanlar ancak gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığı koşuluyla ekonomi üzerinde etkili olmaktadır. (Babuşçu 1997:57).

Bankalar bu işlevleri vasıtasıyla ekonomide oluşan yatırılabılır fonların artırılmasında ve rasyonel kaynak dağılımının sağlanmasında önemli görevler üstlenmektedir.

3.4.3. BANKALARIN DİĞER İŞLETMELERDEN FARKLARI

Bankaların birer ekonomik işletme olması nedeniyle diğer ekonomik birimlerle karşılaştırıldıklarında pek çok farklılıkları oldukları görülmektedir. Bu farklılıklar; kuruluş, müşterilerle ilişkiler, üretim şekli ve devlet ile olan ilişkileri açısından ortaya çıkmaktadır.

1. Ticari işletmeler kanunlarla konulmuş normal şekli şartları dışında herhangi bir izin sözkonusu olmaksızın faaliyete geçebilmektedirler. Ancak genel faaliyet konusu, hizmet üretmek olan bankalar sadece Türkiye'de değil diğer bir çok ülkede de özel izne tabi olarak kurulabilmektedir.

2. Bankalar da diğer işletmeler gibi kar amacı güden işletmeler olmakla birlikte diğer işletmeler kıyasla rantabilite, likidite ve riskin dağılımına daha fazla önem vermek durumundadırlar. Bankalar bir yandan kar maksimizasyonunun gerçekleştirecek politikaları saptarken, diğer yandan da riski minimuma indirecek likidite ve emniyet marjlarını oluşturmak için çaba sarfetmek durumundadırlar. Banka yönetiminin bu gelişmeler altında temel hedefini likidite ve emniyet ile gelir ve karlılık arasında denge kurmak oluşturmaktadır (Yılmaz M. 1995:5).

3. Bankalar ekonomide fon fazlası olan kesimden, fon talebinde bulunan kesime aracılık etmek görevini üstlenen kuruluşlar olarak kaynaklara mobilite sağlamaktadırlar. Üstlendikleri bu görev, sistemde oluşan güvene bağlı olarak yerine getirilmektedir. Bu

nedenle sistemin istikrarlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürebilmesinin sağlanması ve tasarruf sahiplerinin güven içerisinde birikimlerini değerlendirebilmeleri için kamu otoritesi, bankalar üzerinde oldukça sıkı bir denetim kurmuş bulunmaktadır. Ancak diğer şirketlere yönelik böyle bir yaygın denetimi öngören herhangi bir düzenlemeden söz etmek mümkün değildir (Yarimoğlu M. 1992:1).

4. Bankalar gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucunda yarattıkları kaydi para ile tedavüldeki para hacmine etki ederek fiyat mekanizmasını etkileyebildikleri halde, diğer işletmelerin böyle bir gücü bulunmamaktadır.

5. Yasalar, hizmet üretimi ile uğraşan kuruluşlar olarak bankaların üstlenmiş oldukları yükümlülüklerle karşılık hazır bulundurmak zorunda oldukları nakit veya likit varlık miktarını saptamakla birlikte, diğer işletmelere yönelik benzer bir düzenleme getirilmemiştir. Borç alacak vadesinin eşleştirilmesi kurumsal olarak her işletmenin dikkat etmesi gereken bir husus olmakla birlikte, oranların yasalarla belirtilmesi sadece bankalara yönelik olarak getirilen bir düzenleme olmaktadır.

6. Bir bankanın varlıkları ve alacakları ile özkaynakları ve yabancı kaynaklarının arasında denge sağlanması kuruluşun mali bünyesi ile ilgili bir düzenlemedir. Bankaların tasarruf sahibi kesimin elindeki birikimleri kredi olarak kullandırmaları diğer bir deyişle borç olarak vermeleri, vadesinde ödeme yükümlülüğünü ve beraberinde getirmektedir. Bu yükümlülük ise bankaların mali bünyelerinin kuvvetli olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle bankaların diğer işletmeler oranla mali yapıları sürekli denetlenmekte ve kontrol edilmektedir. Denetlemeler ve kontroller sonucunda, bir bankanın yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirip getirmediği, disonibilite, döviz, likidite, kur riski ve benzeri oranları tutturup tutturamadığı takip edilmektedir (Yılmaz 1995:6).

3.4.4. Banka Risklerinin Ölçülmesinde Kullanılan Camel Tekniği

Derecelendirme kuruluşlarının, borçlanma güçlerinin değerlendirilmesinde ve performanslarının ölçülmesinde kullandıkları tekniklerden bir tanesi de CAMEL tekniğidir. Bu teknik belirli kriterler, prensipler çerçevesinde kuruluşların mali yapılarının analiz edilmesini esas alan bir teknik olup, ismini özel önem taşıyan beş kriterin İngilizce adlarından almaktadır.

Kuruluşların performanslarının ve mali yapılarının incelenerek kredibilitelerinin ortaya konulmasında önem taşıyan beş kriter şunlardır;

1. Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy),
2. Aktif Kalitesi (Assets Quality),
3. Yönetim (Management),
4. Karlılık (Earnings),
4. Likidite (Liquidity).

3.4.4.1. Sermaye Yeterliliği

Bankaların karşılaşılabilecekleri beklenmedik olumsuz koşullar ve belirsizliklerden kaynaklanabilecek risklere karşı güvence oluşturulması açısından banka sermayesi ve sermaye yeterliliği önem kazanmıştır.

Diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de bankaların faaliyetlerini sürdürebilmesi ve büyümesi, sermaye kaynaklarına ve kaynakların etkin şekilde kullanımına bağlıdır. Bir banka açısından sermayenin fonksiyonu finansal olmayan diğer

girişimlere göre farklılıklar gösterir. Bunun en önemli nedeni, banka sermayesinin bankaların kaynaklarının en önemli bölümünü oluşturan mevduat sahiplerine bir güvence sağlaması, bankacılık fonksiyonunun gerçekleştirilmesinde zorunlu sabit sermaye yatırımlarını karşılayabilmesi ve beklenmedik olumsuzlukların ortaya çıktığı durumlarda bankanın sürekliliğini sağlamasıdır.

Gerekli sermaye miktarı, faaliyet hacmi, amaç, geçmiş tecrübeler, sermaye piyasası, finansal diğer kuruluşların gelişmişlik düzeyleri ve özellikleri, bankacılık kesiminin mali piyasalardaki işlevi, bankacılık sektörü ile reel piyasalar arasındaki ilişkinin derinliği gibi önemli unsurlardan etkilenir. Ülkelerin ekonomik yapıları ve gelişme özellikleri de sermaye yeterliliğinin farklılıklar göstermesine neden olmaktadır. Bu farklılıklardan bazıları bankaların kontrolü, banka yönetiminin kalitesi, banka yönetiminin kalitesinin bilanço büyüklüğü ve yapısı üzerine etkileri, aktif ve pasifin vade yapısı ve aktif yapısının kalitesi ile ilgilidir.

Bankaların faaliyetlerinin yoğunlaştığı çere ve özellikleri ve uluslararası gelişmelerle ilgili olarak para otoritesinin davranış biçimi, ekonomi politikaları, bu politikalarda beklenmedik gelişmeler gerekli sermaye miktarını etkiler. (Babuşcu 1997:82). Genel olarak yeterli sermaye:

- Bankaların rekabet gücünü artırır.
- Cari gelirler ile karşılanamayacak muhtemel zararları absorbe eder.
- Faaliyet esnekliği sağlar ve bankanın finansal piyasalarda meydana gelen değişimlere uyum sürecini hızlandırır.
- Bankacılık sektöründe istikrarlı bir büyüme ve imaj sağlar.

- Likiditenin sağlanmasında güvence ve zaman tasarrufu sağlar.
- Kamu otoritesi ve fon sağlayanlar açısından güvence oluşturur (Keskin 1992:3).

Sermaye yeterliliğinin sağlanması açısından bir banka iki seçeneğe sahiptir. Birinci olarak banka ya mevcut risklerin karşılanması amacıyla sermayesini artırmayı tercih edebilir veya ikinci bir yol olarak risklerini sermayesi ile karşılanabilir bir düzeyde tutabilir. Genel anlamda bu seçeneklerin uygulanması bankanın yönetim politikasının etkinliğini ve bankanın sektör içerisindeki istikrarını belirlemektedir (Altman 1982: 28).

Sermayenin kullanımı ile ilgili yaklaşımlarda sermayenin bankacılık faaliyetlerinin desteklenmesi ve beklenmedik zararların karşılanmasında yetersiz kalmasına neden olacağı, bu nedenle serbest sermaye kaynakları düzeyinin, bir bankanın sağlamlığı ve olumsuz koşullara dayanma gücünün önemli bir göstergesi olduğu savunulmaktadır.

Ülkeler kendilerine göre yorumladıkları Bank For International Settlement rehberinin veya diğer sermaye yeterlilik ölçütlerinin uygulanmasını şart koştuklarından Standart & Poor's sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesinde ülke uygulamaları çerçevesinde konuya yaklaşmaktadır.

Standart & Poor's sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi konusundaki hareket noktası ülkenin hareket noktasından farklılık göstermektedir. Yasa koyucular getirdikleri düzenlemelerde öncelikle sistemin istikrarının sağlanması ve güven unsurunun devamının firması için yatırımcıların çıkarlarının on plana çıkarılmasına önem vermektedir. Bu nedenle Standart & Poor's derecelendirilmesi yapılan bankanın sermaye yeterliliği rasyosunu incelerken ülkede geçerli olan

standartları karşılayıp karşılayamadığını incelediği gibi, daha geniş kapsamlı bir değerlendirme yapmayı da tercih etmektedir.

Moody's firması sermayeyi, bir kurumun portföy ve iş riskinin, mevcut sermayesi tarafından emilme gücü olarak görmektedir. Yüksek sermaye düzeyi bir kurumun güç bir dönemi atlatmasında, yönetimin daha etkin stratejiler oluşturmasında ve daha büyük risk taşıyan kararları almasında yardımcı olmaktadır. Kurumun sermayesinin yeterli olmaması başarısız görünme olasılığını da artırmaktadır.

Moody's firması bankanın karşı karşıya olduğu kredi riski, Pazar riski, bilanço dışı risk ve iş riski gibi faktörlere yönelik olarak tahminlerde bulunmakta ve buradan hareketle sermayeye yönelik hesaplamalar yapmaktadır. Burada özsermaye, şüpheli alacaklar karşılığı, oydan yoksun hisse senedi, değerinden düşük gösterilen kıymetler ele alınmaktadır.

Moody's firması bütün bu hesaplamalarından sonra sermayeye yönelik olarak son aşamada, bankanın gerçek ekonomik sermayesi ile iş alanındaki riskleri arasındaki ilişkiye yönelik inceleme yapmaktadır. Bankanın faaliyetlerini devam ettirebilmesi için gerekli olan sermayenin gelecekte artıp, artmayacağı ve böyle bir durumun varlığı halinde bunun ilgili bankayı nasıl etkileyeceği incelenmektedir.

Bankalar temelde birer güven kuruluşudur. Bu güveni oluşturan faktörler arasında bankanın net varlığı, karlılığının istikrarı ve kamuya açıkladığı temel mali verilerin kalitesi ve inandırıcılığı ayrı bir önem taşımaktadır. Bu unsurların gerek bir banka gerekse bir bütün olarak sisteme duyulan güven üzerinde direkt bir etkisi bulunmaktadır. Bu anlamda banka özkaynağı beklenmeyen olumsuz gelişmelere karşı en başta gelen faktör bankanın özkaynaklarıdır.

Banka gelirinin, ekonomideki istikrarsızlıktan kaynaklanan zararları karşılamada yetersiz kalması halinde bankanın

öz kaynaklarına başvurması zorunlu olacaktır. Banka öz kaynakları ne kadar yeterli olursa beklenmedik risklere karşı banka o derece dayanıklı olacak ve kendisine duyulan güveni devam ettirecektir.

Sermayeye verilecek derecede bankanın öz kaynak yeterliliğini belirleyen tüm unsurlar bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle bir banka için,

- Öz kaynaklar ve sermaye yeterliliği,
- Karşılık kalemleri ve gelecekteki büyümeyi finanse edebilme kapasitesi,
- Hakim durumda olan ortakların aktarılan sermayeye katılabilme gücü dikkate alınacak ve risk derecesinin hesaplanmasında bulunan puan dikkate alınacaktır.

Ayrıca öz kaynak yeterliliğinin değerlendirilmesi açısından bankanın öz kaynaklarına yönelik bazı rasyoların irdelenmesi gerekmektedir.

- Öz kaynaklar/Risk Ağırlıklı Aktifler
- Yabancı Kaynak/Öz kaynaklar
- Tahsili Gecikmiş Alacaklar/Öz kaynaklar,
- Toplam krediler (net) + Gayrinakdi Krediler ve Yük + Tah./Öz kaynaklar
- Öz kaynaklar/Toplam Aktif ve Gayrinakdi Krediler

Bütün bu faktörler bir bütün olarak analiz edilerek bankanın öz kaynaklarına modelde belirtilen formülde hesaplama dikkate alınarak 0 ile 100 arasında puan verilmektedir. Buna göre;

80-100 Puan

Bu grupta yer alan bankanın sermayesi, beklenmedik riskleri tamamıyla karşılamaya yetecek seviyededir. Çok güçlü özkaynak yapısının varlığını ifade eden bu derecedeki bankanın oluşabilecek risklere karşı dayanıklı olma seviyesi yüksek olup, piyasada kendisine duyulan güvene de gerçek anlamda cevap verebilecek düzeydedir.

60-80 Puan

Özkaynakların değerlendirilmesinde bu gruba dahil olan bankanın özkaynaklarının iyi seviye bulunduğunu söylemek mümkündür. Öngörülemeyen riskleri karşılamada yeterli bir özkaynak yapısına sahip olan bankanın, içinde bulunduğu ekonominin istikrarsızlığından kaynaklı zararları giderebilme gücü iyi seviyededir. Diğer bir ifade ile, piyasada oluşabilecek bir olumsuzluğu gidermek için ilk aşamada gelirlerine başvuran bankanın, gelirleri bu olumsuzluğu gidermede yeterli olmadığı takdirde ikinci aşamada özkaynakları ile bu ihtiyacı kısa sürede ve etkilenmeden gidermesi mümkün olabilecektir.

40-60 Puan

Bu puan ile değerlendirilen bir özkaynak yapısına sahip olan bankanın özkaynakları, kısa vadede risklerini karşılamaya yeterli olmakla birlikte, uzun vadede özkaynak yapısının olumsuzluklardan etkilenmesi gündeme gelebilecektir.

20-40 Puan

Özkaynaklarının değerlendirilmesi sonucunda bu grupta yer alan bankanın özkaynak yapısının risklerini yeterli düzeyde karşılamaktan uzak olduğunu ifade etmek mümkündür. Banka, üstlenmiş olduğu riskleri zamanında ve tam olarak yerine getirebilme konusunda oldukça zorlanabilecek bir durumda bulunmaktadır.

Aynı zamanda, bankanın faaliyetleri sonucunda oluşan masraf ve zararların özkaynak yapısını eritici etkisi kısa sürede kendisini gösterebilecektir.

0-20 Puan

Bu grupta yer alan bankanın özkaynak yapısı çok zayıftır. Özkaynakların riskleri karşılama düzeyinden bahsetmek mümkün olmayıp, bankanın zararlarını karşılamada en son başvurabileceği kaynak olan özkaynakların tamamen eridiği bu değerlendirme ile açıkça görülmektedir.

3.4.4.2. Aktif Kalitesi

Aktif kalitesi bankalar açısından önem taşıyan bir kavram olup bu kavram içerisinde yer alan en önemli unsur kredilerin kalitesidir. Açık olarak belirgin olan risk, borçlunun borcunu ödememesidir. Borcun ödenmemesi, ortaya çıkan bir gecikmeyi ve olası bir riski ifade etmektedir. Bu riskleri minimize etmek amacıyla kredi analiz teknikleri geliştirilmiştir (Özdicle 1996:103). Bu tekniklerden en etkin faydayı sağlayabilmek için kredi talebinde bulunan kurumun geçmiş yıllara ait bilanço ve gelir gider tablolarının borç temin edeceklerin elinde bulunması şarttır.

Ayrıca aktif kalitesinin sağlanmasında bazı temel hususlara da dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunların başında kredi talebinde bulunan kuruma bir limit tahsis edilmesi bulunmaktadır. Ayrıca seçme fonksiyonunu yerine getirirken borçlunun karakteri, kapasitesi, kapitali, ekonominin genel koşulları, ipotek ve teminat benzeri karşılıkları dikkate alınmaktadır.

Bir bankanın mali yapısının yeterliliğinin değerlendirilmesi esnasında pek çok ölçü kullanılırken, aktif yapısı bankaların benzer ortamda faaliyet gösterip, göstermediğini belirlemede temel faktördür.

“Aktif Kalitesi” terimi geniş anlamı ile varlıkların değerini etkileyen pazarlanabilirlik, likidite ve kazanç gibi unsurlar ile kredi değerliliğini içerecek şekilde tanımlanabilir.

Aktif kalitesi incelenirken varlıkların çeşitleri ile banka portföyündeki krediler üzerinde durulur. Önemli olan risk ve riskin dağıtılmasıdır. Standart & Poor’s borçları; coğrafi dağılım, güvence, vade, sektör ve kredi müşterisinin tipi (tüketici, ticari, banka veya hükümet olmasına göre) açılarından incelemektedir. Katı bir değerlendirmeden çok, Standart & Poor’s banka içi bilgileri kullanarak bankanın kredi riskini nasıl yönettiğini ve borçlarını nasıl takip ettiğini anlamaya çalışır. Bankanın deneyimi, borçların dağılımı, rekabet gücü ve Pazar payı gibi veriler de analizde önemli yer tutan temel faktörlerdendir. Değişik ülkelerde faaliyet gösteren değişik kurumları karşılaştırma şansına imkan vermesi açısından Standart & Poor’s firması, aktif kalitesi göstergelerinin risk yoğunluğunu da incelemektedir.

Bankanın Aktif/Pasif yönetiminin değerlendirilmesinde faiz, vade ve döviz uyumunu etkileyen iç ve dış faktörler dikkate alınmaktadır. Aktif/Pasif kontrolü bankanın genel aktif ve pasif yönetimi ile yakından ilgilidir. Bu incelemede,

- Bankanın aktif/pasif durumunu takip ediş süresi,
- Bankanın raporlama sistemlerinin ne şekilde çalıştığı,
- Aktif/pasif gerçekleştirmelerinin denetlenmesinden sorumlu kişilerin kimler olduğu,
- Banka genel müdürlük ve yönetim kurulu tarafından belirlenen politikaların neler olduğu, gibi unsurlar göz önünde tutulmaktadır.

Standart & Poor’s firması aktif/pasif yönetimi politikalarını incelerken üç önemli konuyu irdelemektedir: vade riski, faiz riski ve kur

riski. Vade riski analizi için değişik sürelerde vadeleri dolacak olan aktif ve pasifin yapısını gösteren bir tablo oluşturulmaktadır. Yönetimin ne dereceye kadar aktif/pasif uyumsuzluğını kabul edeceğini ve bu uyumsuzlukların nasıl üstünden geleceğini tartışmalıdır. Yabancı para birimlerindeki vade riski, bankanın yerli para birimi vade riskinden farklı incelenir. Yabancı para vade riski tam olarak hesaplanması zor bir konudur.

Bu tür inceleme faiz oranı uyumsuzlukları için de yapılmalıdır. Burada önemli olan bankanın mevduat – kredi ayarlamalarını ne derece başarılı yaptığıdır. Genel olarak bankanın faiz riski açısından aktif/pasif yönetim sistemleri, bankanın potansiyel riskleri için ipucu vermektedir.

Kur riski incelemesinde ise bankanın yabancı para işlemleri ile ne kadar ilgilendiği, pozisyonları için hangi politikaları uyguladığı, bu politikaların zaman içinde nasıl değiştiiği, pozisyonların nasıl ifade edildiği önemlidir. Standart & Poor's bir döviz cinsindeki "short" pozisyonla başka bir döviz cinsindeki "long" pozisyonunun net etkisini değerlendirmez.

Sonuç olarak Standart & Poor's banka yönetiminin geçmişten bugüne değişen koşullar karşısında nasıl davrandığı ile ilgilenir. Aldığı faiz veya döviz pozisyonunu değişen koşullara rağmen muhafaza eden bir bankanın, aynı koşullarda pozisyonunun likiditeye çeviren bir bankanın daha olumsuz puan alması kaçınılmaz olacaktır.

Moody's firması analistlerine göre aktif kalitesinin değerlendirilmesi analizin en önemli öğesi olmakla birlikte en güç olanıdır. Firmanın bu konuya önem vermesinin temel nedeni, banka başarısızlıklarında aktif kalitesinde ortaya çıkan bozulmaların etkili olmasıdır. İyi bir sermayeye sahip olan bankada aktif kalitesindeki bozulmadan dolayı sermaye eksikliği meydana geleceği için varlık

kalitesi önem taşımaktadır. Bir kurumun varlık kalitesinin değerlendirilmesindeki güçlük, banka muhasebesinin subjektif yapısından kaynaklanmaktadır. Bu konuda belirlenen objektif standartlar olmadığından firma analistleri kendi karar verme yetkisini kullanmak durumunda kalmaktadır. Bu nedenle analistler konuya iki aşamada yaklaşmaktadır.

- Bankanın kredi riski yönetiminin kalitesinin değerlendirilmesi,
- Portföy kalitesinin ölçülmesidir.

Bankaların gittikçe kompleks bir yapıya kavuşmasından dolayı risk kontrol sistemlerinin önemi artmıştır. Moody's bu nedenle bankanın portföy yönetim teknikleri vasıtasıyla sektörel riski ne kadar azalttığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu aşamada bankanın gerek bilanço içi ve gerekse bilanço dışı kredi riski incelenmektedir. Bu bankanın kredi ve garanti portföyüyle birlikte interbank ve yatırım aktivitelerinin sektörel analizini kapsamaktadır. Yüksek faiz oranları veya düşük hizmet fiyatları gibi zor koşullar altında banka portföyünün performansı firma analistlerince incelenmektedir.

Kredi yoğunlaşmasının kamu veya ulusal stratejili endüstrilerde olup olmadığı da ele alınan konulardandır. Ayrıca bankanın kendi muhasebe uygulamaları çerçevesinde aktif kalitesinin ne kadar doğru değerlendirildiği incelenmektedir. Burada bankanın aktif kalitesi yönetimi çerçevesinde kendi durumunu bankacılık sektöründe faaliyet gösteren diğer bankalarla karşılaştıran bir yöntem geliştirip geliştirmediğine bakılmaktadır.

Bankanın aktif yapısının kalitesi; faaliyetinin devamlılığı, sektördeki yeri, rekabete ne ölçüde uyum sağlayabileceği, kaynaklarını ne derece etkin ve verimli kullandığının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Bankanın aktif yapısının tespit edilmesinde bir takım gelişmelerin incelenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede;

- Genel olarak rakamsal bazda aktiflerin bir önceki döneme göre gelişim seyri,
- Menkul değerler cüzdanının detayı ve dönemsel gelişimi,
- Kullandırılan toplam kredilerin çeşitliliği, genel içindeki dağılımı, günü gelmeyen ve vadesi geçen kredilerin toplam içindeki ağırlıkları ile gelişim seyirleri, tüm kredilerin vade bazında dağılım ve gelişim seyri,
- Kredilerin sektörel dağılımı,
- Belirli kredi limitlerine göre kredi kullandırılan müşteri sayısı ve gelişim seyri,
- Kredi faiz politikası,
- Sabit kıymetlerin gelişimi,
- Vadesi gelen yükümlülükleri zamanında ve tam olarak ödeyebilme ve müşterilerin talep ettikleri hizmetleri yerine getirebilme gücü,

İncelenmesi gereken başlıca konulardır. Aktif yapısının irdelenmesinde bu kriterlerin yanı sıra bazı rasyoların da hesaplanması gerekmektedir. Bu aşamada derecelendirme işlemi yapılan bankanın aktif kalitesi hakkında değerlendirme yapabilmek için kullanılan rasyolar aşağıda verilmiştir.

- Menkul Değerler / Toplam Aktifler
- Sabitleşmiş Aktifler / Toplam Aktifler
- Tahsili Gecikmiş Alacaklar (Net) / Toplam Krediler
- Riskli Aktifler / Toplam Aktifler

- Tahsili Gecikmiş Alacaklar (Net) / Toplam Aktifler
- Krediler / Toplam Aktifler
- Toplam Krediler / Yabancı Kaynaklar

Yukarıda belirtilen faktörler ve rasyolar analiz edilerek formüldeki hesaplamalar doğrultusunda 0 ile 100 arasında derecelendirilmektedir. Buna göre;

80-100 Puan

Bu grupta yer alan bankanın aktif kalitesinin çok iyi olduğunu söylemek mümkündür. Banka, yükümlülüklerini yerine getirmek yönünden oldukça iyi bir performans sergilemektedir. Menkul değer bulundurma, kredilendirme, risk alma ve riskleri minimum düzeyde tutma ile sabit aktif bulundurma yönünden bankanın uygulamış olduğu politikalar etkin ve mali yapıyı kuvvetlendirici yöndedir. Problemlili kredilerin bankanın mali yapısı üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmamaktadır. Aynı zamanda bu grupta bulunan banka, sektörde ve içinde bulunduğu ekonomide olumsuz gelişmelerden minimum seviyede etkilenecek bir yapı sergilemektedir.

60-80 Puan

Bu grupta yer alan bankanın aktif yapısının oldukça iyi bir düzeyde olduğundan bahsetmek mümkündür. Banka, üstlenmiş olduğu yükümlülükleri yerine getirebilecek seviyededir. Çok az bir risk oranı ile faaliyetlerini yürüten bankanın, kredilerinin geri dönüşünde önemli bir sorunu bulunmamakta olup, sabitleşmiş aktifler açısından ise optimuma yakın bir seviyeyi yakalamış bulunmaktadır. Kısa vadede, sektör ve ekonominin olumsuz etkilerinin yansımalarını giderecek bir yapıda olmakla birlikte, uzun vadede bu etkinin artması söz konusu olabilecektir.

40-60 Puan

Bu grupta yer alan banka üstlenmiş oldukları yükümlülükleri tam olarak ve vadesinde yerine getiremeyecek bir aktif yapısına sahiptir. Kredilerin geri dönüşünde problem bulunmakta olup, kaynak kullanım politikasında bazı olumsuzlukların da yer aldığını söylemek mümkündür. Riskli olarak değerlendirilebilecek bu grupta yer alan banka, aynı zamanda sektördeki ve genel ekonomideki gelişmelerden kısa vadede etkilenebilecek bir yapı sergilemektedir.

20-40 Puan

Bankanın bu düşük grupta yer alması halinde, riske sahip olduğundan bahsetmek mümkündür. Aktif kalitesi oldukça kötü olan bankanın yükümlülüklerini yerine getirmesi çok zordur. Piyasalardaki olumsuz gelişmelerin bankanın mali yapısına çok kısa sürede yansıtmasını görmek mümkündür.

0-20 Puan

Bu gruba dahil bankaların aktif yapısı oldukça zayıftır ve yükümlülüklerini tam olarak ve vadesinde yerine getirmeleri mümkün değildir. Güvenirlilik açısından da en alt seviyede olan bu grupta yer alan bankanın, kısa sürede piyasadan çıkması gündeme gelecektir.

3.4.4.3. Yönetim Kalitesi

Bankalar hizmet kuruluşlarıdır. Bunun için insan kalitesi ve özellikle yönetim kalitesi çok önemlidir ve karla doğrudan ilişkilidir. Bankalardaki yönetim kalitesini belli bir seviyede tutabilmek için de bankalar Kanunu'nda çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Bankalar Kanunu'nun bankaların teşkilat ve organlarını düzenleyen Beşinci bölümün 24. maddesi genel müdür ve yardımcılara ilişkin çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Bu madde banka genel müdür ve yardımcılarının hukuk, işletme, iktisat, maliye, bankacılık veya

mühendislik işletmecilik dallarında yüksek öğrenim görmüş olmaları, genel müdürlüğü atanacak olanların en az 10, yıl genel müdür yardımcılığına atanacakların ise en az 7 yıl tecrübe sahip olmalarını şart koşturmuştur.

Bütün bu düzenlemeler belli bir deneyim ve düşünce sonucunda belli sonuçları engellemek veya belli sonuçlara ulaşmak için konmuştur. Banka yönetiminin değerlendirilmesinde üst yönetim eğitimi ve bankacılık tecrübesi en başta dikkate alınması gereken bir husustur. Banka üst yöneticilerinin belirli yönetim kademelerinden geçmeleri, çeşitli riskler ve sorunlar karşısında daha rasyonel kararların alınması ve tekin bir yönetim politikasının oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Moody's firmasının bankanın derecelendirilmesinde yönetimi de ele almasının temel nedeni, yönetimin belirlediği temel hedef ve stratejileri gerçekleştirmede uzun vadede ne kadar başarılı olduğunu izlemek ve yine yönetimin bilgi sistemlerinden ne ölçüde faydalandığını ortaya koymaktadır.

Strateji konusunda, bankanın sahip olduğu kaynaklara bağlı olarak yönetimin uzun vadeli amaçlarını gerçekleştirmeyi değerlendirilmektedir. Finansal kaynakların kullanılması, Pazar durumu ve rekabetçi ortamın devam ettirilmesine yönelik stratejilerde belirlenen sayısal hedeflerin neler olduğunu firma, üst düzey yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda analiz etmektedir.

Moody's firmasının önemle ilgilendiği konulardan birisi de MIS (Management Information Systems) adı verilen Yönetici bilgi Sistemlerinin bankada ne kadar etkin kullanıldığının incelenmesidir. Bu aşamada yönetime rutin olarak gönderilen bilginin kalite ve derinliği ile risklerin yönetim tarafından ne şekilde ele alındığının analiz edilmesi önem kazanmaktadır.

Bankaların kısa, orta ve uzun vadeli politikalarının belirlenmesinde en etkin olan ve önemli fonksiyonu bulunan yönetim kademesi ile bu politikaların uygulamaya konulmasında rolü bulunan personel performansının derecelendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Yöneticilerin performansı bankanın faaliyetlerinde ne ölçüde etkin bir hizmet verebileceğine göre değerlendirilmektedir. Yöneticilere düşen görevler, bankanın büyüklüğüne, hizmet verilen sektörün özelliğine ve genel ekonomik durumun gerektirdiği koşullara bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Banka yöneticilerinin ve personelinin performansının değerlendirilmesine yönelik olarak şu kriterler ele alınarak, risk derecesinin hesaplanmasına yansıtılmaktadır.

- Banka özkaynaklarının, sermaye yeterliliğinin, aktif kalitesinin, karlılığının ve likiditesinin genel bankacılık ilkeleri ve kuralları çerçevesinde yönetimi.
- Bankanın büyüme planı ve bağlı değerlere yatırım politikasının incelenmesi.
- Bankacılık tekniği açısından yöneticilerin yetenekleri,
- Banka çalışanları arasında iletişim sağlama yeteneği,
- Bankacılık düzenlemelerine uyum,
- Personel istihdamı, ücret ve terfi politikaları,
- Bankanın aktif – pasif yönetiminin gerektirdiği ilkeler doğrultusunda idaresi,
- Bankacılık ürünleri pazarlama ilkeleri,
- Yönetim kurulu toplantılarının sıklığı ve üyelerinin devamlılığı,

- Kararlarda olumsuz görüşleri bulunan yöneticilerin bu görüşlerinin ve varsa muhalefet hükmünün açıkça belirtilmesi,
- Faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülüp yürütülmediği, değişen şartlara ve gereksinimlere ayak uydurabilme politikası,
- İç denetimin kalitesi,
- Bankanın idari politikaları ile plan ve programları,
- İdareciler ile hissedarların ve diğer yetkililerin yönetimdeki yeri ve etkinliği

Banka yönetiminin ve personel performansının bu kriterler çerçevesinde ele alınmasından sonra rakamsal gerçekleştirmeler açısından bazı rasyoların incelenmesi de önem taşımaktadır. Bankanın risk derecesi hesaplanırken kullanılacak temel rasyolar aşağıda belirtilmiştir.

- Mevduat/Personel Sayısı,
- Kredi Tutarı/Personel Sayısı,
- Toplam aktif/Personel Sayısı,
- Mevduat/Şube Sayısı,
- Kredi Tutarı/Şube Sayısı,
- Toplam aktif/Şube sayısı
- Toplam Gelir/Personel sayısı,
- Toplam Gider/Personel sayısı

Personel performansını belirlemeye yönelik seçilen rasyolar, hesaplamalar sonucunda yapılan değerlendirmelere göre,

80-100 Puan

Yönetim açısından ele alındığında bu grupta değerlendirilen bankalarda bulunan yöneticilerin sorumluluklarını yerine getirmede ve değişiklikler karşısında gerekli olan önlemleri zamanında alma konusunda başarılı oldukları düşünülmektedir. Yöneticilerin bankanın karşılaştıkları aksaklıkları algılamada ve bunların gerektirdiği tedbirleri alma konusunda yetenekleri en üst düzeydedir.

60-80 Puan

Bu gruptaki yöneticiler, performanslarında önemsiz yetersizlik olsa bile gerek yetenekleri gerekse genel bankacılık ilke ve kurallarına uymada yeterli güven vermektedirler. Bir bütün olarak yöneticilerin, kendilerine verilen sorumlulukları kabul edilebilir ölçüde yerine getirme ve var olan aksaklıkların üzerine ciddi bir şekilde gitme duyarlılığına sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda ele alınan banka personelinin yarattığı değerler, gerek yer aldığı grubun ve gerekse diğer grupların ortalamaları ile karşılaştırıldığında 60 ile 80 arasında bir değer alması halinde benzer bir yorumu bankada çalışan personel açısından da yapmak mümkündür. Çalışanların birinci kategoriye oranla biraz daha düşük verime sahip olduğu ancak işin bilincinde olduğu yargısına ulaşmak mümkündür.

40-60 Puan

Performansı bu grup içerisinde değerlendirilen yöneticiler yeteneklerinde ve bankayı yönetmede bazı problemlerle karşı karşıya oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Yöneticiler karşılaştıkları sorunların ancak bir kısmına cevap bulabilmektedirler. Bu gruptaki yöneticiler her ne kadar bankanın problemlerini çözme konusunda güven verici adımlar atsalar da karşılaşılan aksaklıkları zamanında ve yeterli

şekilde düzenleme konusundaki yetenekleri ve önceki kategori ile karşılaştırıldıklarında daha başarısız olarak değerlendirilmektedir.

20-40 Puan

Yapılan değerlendirme sonucunda bankanın yöneticilerinin aldığı derece 20 ile 40 arasında değişiyor ise kendilerine verilen görev ve sorumlulukları yerine getirme performansının oldukça düşük olduğu sonucuna varılmaktadır. Banka yöneticisinin böyle bir derece alması halinde bankanın genel yapısında mali bünyenin bozulması, sermaye yetersizliği, düşük aktif kalitesi, yetersiz karlılık ve likidite sıkışıklığı gibi bazı bozuklukları beraberinde getireceği düşünülmektedir. Yönetimin etersiz performansının bu bozuk yapının giderek kötüleşmesine neden olacağı, modelin getirdiği diğer bir yargı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda personelin etkin ve verimli çalışma düzeyi oldukça düşük seviyededir.

0-20 Puan

Hem banka yöneticilerinin hem de personelin performansı en düşük düzeydedir. Yöneticiler, problemleri çözmeye kesinlikle yetersizdir ve mutlak suretle güçlendirilmesi veya sorunları kavramada ve gerekli tedbirlerin geliştirilmesi konusunda yetenekli, bankanın daha etkin ve güvenilir şekilde faaliyet göstermesini sağlayacak yeni yöneticiler ile takviye edilmesi gerekmektedir.

3.4.4.4. Karlılık

Karlılık bankaların faaliyetlerini devam ettirebilmeleri açısından en önemli unsur olduğundan bu kuruluşların karlılıklarını ölçmek amacıyla kullanılan bir çok rasyo mevcuttur.

Genel olarak kullanılan kriterler getirili aktifler, kaynak maliyeti ve gelir-gider kalemlerinin karşılaştırılmasına yönelik bir takım

analizleri kapsamaktadır. Yapılan bu ölçümlerde amaç bankanın kar elde edebilme gücünün değerlendirilmesidir.

Banka yaptığı analizler sonucunda kar elde etme gücünde bir zayıflama görür ise bunun hangi nedenlerden kaynaklandığını bulmak zorundadır. Buradan hareket ederek yardımcı rasyolar kullanmak suretiyle karlılığın düşme nedenlerini ortaya çıkararak çeşitli tedbirleri alması gerekmektedir.

Karlılık ve getiri analizinde elde edilen verileri değerlendirirken kar elde etme gücünde meydana gelen olumlu veya olumsuz gelişmelerin geçici veya sürekli olup olmadığına karar vermek gerekmektedir. Karlılık konusunda devamlılık arz etmeyecek olumlu gelişmelere aldanmamak ve yine devamlılık arz etmeyecek olumsuz gelişmelerden de panik yaratmamak, banka yönetiminin politika belirlenmesinde faydalı olacaktır. Analizler sırasında da devamlılık konusu daima gözönünde bulundurulmalıdır (Babuşçu 1997:128).

Bir çok ülkede devlet, karlılığın belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Kredilendirme politikası sonucu açılan kredilerin kısıtlanması, likidite gerekliliği veya zorunlu menkul kıymet alımları banka karını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca ülkedeki para politikası uygulayıcıları faiz oranlarına yönelik bir takım sınırlamalar yanında belli sektörleri ve bölgeleri destekleyici bir takım stratejilerin uygulanmasını gündeme getirebilmektedir. Bu faktörlerin bankaların karlılığını azaltıcı yönde etki edeceği açıktır. Bunun tersi bir durumun varlığı yani sistemin olağanüstü karlar elde etmesine imkan verecek bir sistemin olması da derecelendirme sürecinde analizci tarafından dikkate alınan bir husus olacaktır.

Standart & Poor's karlılık tayini yaparken brüt kar ile net kar ve toplam aktifler, gelir getiren aktifler gibi çeşitli aktif ve pasif kalemlerini kullanmak suretiyle değişik tanımlara göre değişik karlılık oranları

hesaplanmaktadır. Elde edilen sonuçlar aynı ülkede faaliyet gösteren diğer bankaların sonuçları ile karşılaştırılır. Uluslararası piyasalarda faaliyette bulunan aynı büyüklükteki diğer bankalarla da karşılaştırmalı analize tutulur.

Bir kuruluşun temel göstergesi olan karlılık aynı zamanda değer yaratma kabiliyetini de ortaya koymaktadır. Bu gerçekten hareketle Moody's karlılık analizinde bankanın değer yaratmada gelecekteki durumunun ne olacağını anlamaya çalışmaktadır. Yönetimin karlılığı nasıl ölçtüğünü değerlendirmek amacıyla da kendi metodolojisini kullanmaktadır. Böylece, bankanın nasıl değer yarattığı ile birlikte bankayı yönlendirecek araçları da anlamayı amaçlamaktadır.

Banka karlılığının değerlendirilmesinin iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi niteliksel ikincisi de niceliksel boyuttur. Banka karlılığının niteliksel analizinde bankanın karının aynı özelliği taşıyan bankalardan oluşan grubun karlılığı ile karşılaştırılması söz konusudur.

Karlılığın niceliksel analizinde ise karşılıklar, yedek akçeler, olağanüstü kalemler ile bankacılık dışı işlemlerden elde edilen gelirlerin net kar içerisindeki önemi dikkate alınmaktadır.

Bankanın bir takım niceliksel verilerinin de incelenmesi gerekmektedir. Bu aşamada bankanın kredi karşılıkları ile yedek akçelerin yeterliliği ve bankacılık dışı işlemlerden elde edilen gelirlerin net kar içerisindeki payına bakmak gerekmektedir.

Bankanın niteliksel ve niceliksel açıdan karşılaştırılması sonucunda elde edilen veriler birlikte analize tabi tutulacaktır. Burada puan verilirken iki unsur bir arada bulundurulmalıdır. Şöyle ki karlılığı niteliksel yönden aynı olan iki bankanın niceliksel analizleri de göz

önünde bulundurularak daha yüksek verilere sahip bankaya yüksek puan verilmelidir.

Banka karlılığını etkileyen diğer unsurların da analize dahil edilmesi daha kapsamlı bir değerlendirmeye imkan vereceği gerçeğinden hareketle, aşağıda belirtilen unsurların da ele alınması uygun görülmüştür. Bir bankanın risk derecelendirilmesinde dikkate alınacak bu unsurlar şunlardır:

- Bankanın gelir – gider kalemlerinin incelenmesi,
- Ayrılan karşılıkların bankanın dahil olduğu grup açısından incelenerek karşılaştırmalı bir analizin yapılması,
- Karşılıkların toplam krediler içindeki payı.

Bu incelemelere ilave olarak karlılığın derecelendirilmesini sağlamak amacıyla banka içi kullanılacak rasyolar şu şekildedir.

- Net Kar/Toplam Aktifler
- Net Kar/Özkaynaklar
- Faiz Getirili Aktifler/Top. Maliyetli Kaynaklar
- Toplam Gelirler/Toplam Aktifler,
- Faiz Dışı Gelir/Toplam Aktifler
- Net Faiz Geliri/Toplam Getirili Aktifler,
- Net Faiz Geliri/Toplam Gelirler,
- Toplam Giderler/Toplam Gelirler,
- Toplam Faiz Giderleri/Toplam Gelirler,
- Toplam Faiz Giderleri/Toplam Faiz Gelirleri,
- Faiz Gelirleri/Toplam Gelirler

Bu analizlerin yapılması ile elde edilen sonuçlar şu şekilde değerlendirilecektir.

80-100 Puan

Yapılan analiz sonucunda bankanın bu grupta yer alması oldukça yüksek bir karlılık oranı ile çalıştığını göstermektedir. Banka, bankacılık faaliyetlerinden kaynaklanan giderleri karşılama da yüksek bir potansiyele sahip demektir. Bu nedenle yatırımcılar veya bankaya fon temin edenler açısından herhangi bir risk söz konusu olmamaktadır.

60-80 Puan

Bu grupta yer alan bankaların karlılık düzeyleri gerek niteliksel gerekse niceliksel açıdan oldukça kalitelidir. Bir önceki gruptan en önemli farkı, geçici olmakla birlikte bazı olumsuz trendlere sahip olması ve daha düşük bir kar marjı gerçekleştirmesidir.

40-60 Puan

Bankanın gerçekleştirdiği kar düşükse ve buna ilave olarak istikrarsız bir gelişim gösteriyorsa, bu durumda bankanın karlılığının vasat olduğu kanısına varılır. Yine bankanın yeni sermaye girişine ihtiyaç olduğu düşünülebilir ki, bu da bankaya kaynak emin eden kişi veya kurumsal yatırımcılar bir riski ifade etmektedir.

20-40 Puan

Banka karı pozitif olmakla birlikte önemli dalgalanmalar göstermekte ve gelişim trendi negatif olmaktadır. Bir önceki yıla kıyaslandığında çok büyük bir azalma ortaya çıkıyor ise bankaya verilecek puan da bunu yansıtacak şekilde düşük tutulmaktadır.

Bu grupta değerlendirilen bankaların en önemli göstergelerinden birisi de ayrılan karşılıkların gerçekleşen zararları gidermekten uzak olduğudur. Karlılığın bankacılık etiklerinden ve gerçek fonksiyonlarından uzaklaşarak bankacılık dışı işlemlerden sağlandığı düşünülmektedir. Faiz dışı gelir kalemlerinde büyük artışlarda olması beklenmektedir. Faiz dışı gelir kalemlerinde büyük artışlarda olması beklenmektedir. Faiz dışı gelir kalemlerinde büyük artışlar olması beklenmektedir.

Böyle bir dereceye sahip olan bankanın riskli olduğu ve yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında yerine getirme konusunda bazı problemlerle karşılaşacağını söylemek mümkün olacaktır. Kısa vadede bankanın zarar durumuna geçeceğinden söz etmek mümkündür (Babuşçu 1997:126).

0-20 Puan

Yapılan analizler sonucu 0 ile 20 arasında bir puan almış ise bankanın karı yetersiz olup, diğer bir ifade ile banka zarar durumundadır. Bu durumda bankanın devamlılığının tehlikeye düştüğü yargısına varmak mümkün olmaktadır.

3.4.4.5. Likidite

Likidite yönetimi bankanın finansal yönetiminin en önemli unsurlarından birisidir. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler konusu incelenirken, bankanın karşı karşıya kalabileceği risklerden en önemlisinin likidite riski olduğu da belirtilmişti.

Artan kredi talebi ve vadesiz mevduatlardaki nispeten yavaş büyüme sonucunda faiz oranlarında ortaya çıkan artış, büyük müşterilerin faiz getiri yeterli olmayan finansal enstrümanlardan uzaklaşarak daha yüksek getiri sağlayan para piyasası enstrümanlarına yönelmelerine neden olmuştur. Bu ortamda gelişen

likidite yönetimi sadece mevduat çekilişlerini karşılamaya yönelik olmayıp aynı zamanda borç verebilmek için fonların sağlanmasını ön plana çıkaran bir anlam taşımaya başlamıştır.

Likiditeyi oluşturan unsurlar dört gruba ayrılarak incelenebilir:

- Nakit para, Merkez Bankası'ndaki serbest tevdiat, devlet tahvilleri gibi nakde dönüştürülme kabiliyeti yüksek varlıklar
- Küçük bir zarar riskiyle hemen nakde dönüştürülebilen varlıklar,
- Bankanın devam eden faaliyetlerinden beklenen nakit girişi,
- Bankanın ek borçlanma kabiliyeti

Bankanın yabancı para yükümlülüklerini geri ödemek konusunda en önemli kaynağı elde edeceği yabancı paralardır. Yabancı para girişi, direkt olarak yabancı para işlemleri sonucu olabileceği gibi, yerli paranın dövize çevrilmesi sonucu da gerçekleşebilir. Yerli para elde edilirken müşteri mevduatları veya piyasa işlemleri sonucu elde edilen fonlar önemlidir. Merkez bankası fonları gibi fonlar ile mevcut aktiflerin ne kadar likit olduğu analiz kapsamında değerlendirmeye alınmaktadır.

Bir bankanın menkul kıymet piyasasındaki aktivitesinin analizi, aktif-pasif kontrollü ve likidite yönetiminin birlikte dikkate alınarak yapılmasını gerektirmektedir. Standart & Poor's bu aşamada bankaların menkul kıymet pazarlama ve aracılık işlemlerinin analizi yapmakta ayrıca bu konu ile bağlantılı olan dahili sistem ve kontrol mekanizmalarında değerlendirilmesi hususunu dikkate almaktadır.

Bankaların likiditesinin incelenmesinde hükümetin düzenlemeleri önemli rol oynamaktadır. Hatta bazı ülkelerde bankaların likidite oranı para politikalarının uygulaması ve borçların artışının kontrolü amacı ile hükümet tarafından denetlenmektedir.

Uluslararası bir bankanın likiditesi her türlü koşul altında bankanın uluslararası piyasalardan para bulma yeteneği ile ilişkilidir. Bu nedenle Standart & Poor's bankaların yakın geçmişte uluslararası piyasalardan ne kadar sıklıkta para bulunduğu incelenmektedir.

Likitide, bir bankanın yükümlülüklerini tam olarak karşılama ve gereksinim duyduğu kaynakları zamanında temin edebilme kapasitesinin en önemli göstergesidir. Bankaların faaliyet alanlarının sadece ulusal piyasalarla sınırlı kalmaması ve uluslararası finans piyasalarında da faaliyet göstermeleri, farklı büyüklükte olmaları ve hizmet verdikleri sektörlerin de değişiklik göstermesi ihtiyaç duyulan likiditenin hacmini etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında modelde likiditenin puanlaması yapılırken bir banka için aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurularak risk puanına dahil edilecektir.

- Vadesiz yabancı kaynakların yapısı,
- Kısa vadeli veya vadesine 1 yıldan az bir süre kalan menkul kıymetlerin toplam portföy içerisindeki önemi,
- Aktif ve pasifin vade yapısı itibarıyla uyumu,
- Borçlanma sıklığı, hacmi, türleri ve nedenleri,
- Gayrinakdi kredilerin gelişimi,
- Muhabirlerin sayısı ve büyüklüğü,
- Merkez Bankası reeskont kaynaklarından fon temin edebilme imkanı,

Bu kriterler dışında ayrıca bankanın risk puanının belirlenebilmesi için likiditeye yönelik çeşitli rasyoların hesaplanması gerekmektedir.

- Nakit Değerler/Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar,

- Likit Aktifler/Toplam Aktifler
- Likit Aktifler/Yabancı Kaynaklar
- Likidite Ağırlıklı Aktifler / Yab.Kay. + GNK ve Yük. + Taah,
- GNK ve Yük. + Taah./Toplam Aktifler
- Kredi/Mevduat,
- Döner Değerler/Toplam Aktifler
- Döner Değerler/Yabancı Kaynaklar

Belirlenen bu faktörler analiz edilerek bankanın likiditesine göre belirtilen formül dikkate alınarak rasyo sonuçlarına göre 0 ile 100 arasında değişen bir derece belirlenecektir. Buna göre;

80-100 Puan

Bankanın yapılan değerlendirme sonucunda likidite puanı 80 ile 100 arasında değişiyor ise bankanın likidite açısından bir problemi olmadığı, yabancı kaynak temininde herhangi bir problemle karşılaşmayacağı, üstlenmiş olduğu yükümlülükleri tam olarak vadesinde yerine getirebileceği, kredi temininde herhangi bir zorlukla karşılaşmayacağı düşünülmektedir.

60-80 Puan

Bankanın likitidesi yeterli gözükmele birlikte, gittikçe azalan bir trend takip ediyor ise ve borçlanma politikasında bir artış söz konusu ise bankanın yeterli fakat çok güçlü olmayan bir yapı sergilediğinden bahsedilebilir.

40-60 Puan

Likid aktifler bankanın yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak karşılayacak düzeyde bulunmamakta, kredi taleplerinin karşılanması borçlanmak suretiyle yerine getirilmekte ve borçlanılan

kaynakların kabul edilebilir sınırları aşma ihtimali yüksek olup, bu nedenle banka vasat bir yapı sergilemekte ve yatırımcılar ile bankaya fon temin edenler açısından riskli sayılabilecek düzeyde bulunmaktadır.

20-40 Puan

Bu grupta değerlendirilen bankanın likitide rasyoları standart normların oldukça altında seyretmektedir. Ekonomide ortaya çıkan dalgalanmalardan oldukça kolay etkilenmekte ve dirençlerini çabuk kaybetmektedirler. Yabancı kaynak temininde yüksek faiz oranları söz konusu olmakta ve kaynak maliyetleri yükselmektedir. Bankanın faaliyetleri likiditeye bağlı olarak kolay etkilenmekte ve yönetimin karşılaşılabilecek riskleri minimize etmek amacıyla yeni bir takım stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.

0-20 Puan

Bu grupta değerlendirilen bankanın yükümlülüklerini yerine getirmesi oldukça zordur ve faaliyetlerini sürdürmede önemli problemlerle karşı karşıyadır. Likiditesi yetersizdir ve yeni mali desteğin sağlanmaması halinde bankanın iflas etmesinin kaçınılmaz olacağı şeklinde yorumlanmaktadır.

Derecelendirmeleri ve bankalara verdikleri puanları uluslararası piyasalarda kabul gören Moody's firmasının yukarıda bahsedilen kriterler çerçevesinde dünyanın en büyük bankalarına yönelik yaptıkları değerlendirmeler Moody's Investors Service tarafından Ekim 2001'de yayınlanmıştır. Bu çalışmada bankaların sıralanması, aktif büyüklük baz alınarak yapılmıştır ve uzun vadeli dereceler kullanılmıştır. Bu çalışmada ilk 25 bankanın aldığı dereceler bir görüş oluşturması açısından aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 2: Dünyanın En Büyük 25 Bankasının Aktif Büyüklükleri ve Dereceleri (Milyon USD):

BANKALAR	Dereceler	Ülke	Aktif
Deutsche Bank	Aa3	Almanya	843,761
Citigroup	Aa2	Amerika	716,937
BNP Paribas	Aa3	Fransa	701,853
Bank of Tokyo-Mitsubishi	A2	Japonya	678,244
Bank of America Corp.	Aa1	Amerika	632,574
UBS	Aa2	İsviçre	613,637
HSBC Holdings	Aa2	İngiltere	569,139
Fuji Bank	A3	Japonya	531,184
Sumitomo Bank	A3	Japonya	507,959
HypoVereinsbank	Aa3	Almanya	505,559
Dai-ichi Kangyo Bank	A3	Japonya	471,524
ABN AMRO Bank	Aa2	Hollanda	459,994
Credit Suisse Group	Aa3	İsviçre	451,829
Norinchukin Bank	A1	Japonya	469,900
Credit Agricole Groupe	Aa1	Fransa	441,524
Sanwa Bank	A3	Japonya	428,804
Industrial & Commercial Bank of China	Baa1	Çin	427,546
Societe Generale	Aa3	Fransa	408,420
Chase Manhattan Corp.	Aa2	Amerika	406,105
Barclays Bank	Aa1	İngiltere	398,825
Dresdner Bank	Aa2	Almanya	398,687
Commerzbank	A1	Almanya	373,766
ING Bank	Aa2	Hollanda	351,211
Banca Intesa	A1	İtalya	305,354
JP Morgan & Co.	Aa3	Amerika	260,898

Kaynak: Moody's Investors Service, Monthly Rating Lists, October 2001.

Önceki bölümlerde de değinildiği gibi yatırım düzeyine sahip olmak için bir banka, bir kurum veya bir ülke en azından S&P's kriterlerine göre BBB ve Moody's kriterlerine göre Baa3 derecesine sahip olmalıdır. Derecelendirmesi yapılan ilgili kuruluş veya ülke bu puanın altına düştüğünde elde edilen derece, yüksek risk ve yüksek getiriye ifade etmek amacıyla junk olarak adlandırılmaktadır. Yatırımcılar junk derecesine sahip bir kuruluşa yatırım yapmaları durumunda spekülâtif güdülerle hareket ederek daha yüksek riske katlanmak durumunda kalabileceklerinden pek fazla tercih etmemektedirler.

3.4.5. Camel Tekniği'nin Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması

1970'li yılların sonuna kadar Türkiye'de içe dönük kapalı bir büyüme modeli benimsenmiştir. Uygulanan politikalar sonucunda finans kesimi, negatif reel faiz oranlarının geçerli olduğu kredi temininde yüksek maliyetlerin yaşandığı, sermaye piyasalarının gelişmediği, aşırı büyüyen ve kaynak bulmada zorluklarla karşılaşan kamu sektörünün hakim olduğu bir yapıya ulaşmıştır. Döviz dayalı işlemlere çeşitli kısıtlamaların getirilmesi, uygulanan sabit kur politikası ve ithal ikameci stratejiler, ihracatın gelişmesini engellemiş, uygulanmakta olan kapalı ekonomi programları nedeniyle de yabancı sermaye girişi sağlanamamıştır. Bu olumsuz koşullara ilave olarak yaşanan petrol krizi sonucunda Türkiye büyük bir döviz darboğazı ile karşı karşıya kalmış ve Türkiye ekonomisi durma noktasına gelmiştir.

Bu dönemde sermaye piyasalarının yeterince derinleşmemesi, yatırım araçlarının azlığı, diğer finansal kurumların oluşmamasının yanısıra, bankaların yaygın şube ağları ile hizmette bulunması ve bankalara duyulan güven sonucu, tasarruf sahipleri açısından getirdiği düşük verime karşılık mevduat hesapları artmaya devam etmiştir.

Gelişmiş finans piyasalarına entegrasyonun sağlanamaması sonucunda Türk bankaları yeni teknikler geliştirememişler, dış kredi ve ihracatın finansmanı gibi konulara ilgisiz kalmışlardır.

Türk finans sisteminin en gelişmiş kısmını oluşturan geniş hizmet yelpazesi ve kaynak birikimi ile ülke kalkınmasında oldukça önemli ve etkin bir yere sahip olan Türk bankacılık sistemi, 1980'li yıllarda uygulamaya konulan liberalleşme politikalarının sonucunda hızlı bir gelişme kaydederek uluslar arası banka ve finans sistemi ile bütünleşme sürecine girmiştir.

1980'li yıllarda liberalleşmeye yönelik alınan ekonomik kararların getirdiği yapısal değişiklikler, Türk finans kesimi özellikle de bankacılık sektörü üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. Uygulamaya konulan kapsamlı ekonomik program ile serbest piyasa ekonomisi kurallarının işleyişini sağlayacak, her türlü müdahaleden uzak bir sistemin yaratılması amaçlanmıştır.

Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile Bankalar Kanunu'nda yapılan düzenlemeler, kambiyo rejiminde gerçekleştirilen serbestleştirilme tüm ekonomiyi olduğu gibi finans kesimini, özellikle de bankacılık sektörünü yeniden yapılanma süreci ile karşı karşıya getirmiştir.

Bu süreç sonunda 24 Ocak 1980 kararları doğrultusunda mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılması ile bankalar arası rekabet yoğunlaşmış, bunun sonucunda kaynak maliyeti yükselmiştir.

Yine bu dönemde yaşanan dışa açılma çabalarının yoğunlaşması, Türk bankalarının uluslararası finans dünyası ile bütünleşme çabalarını hızlandırarak sisteme dinamik bir yapı kazandırmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda bankacılık faaliyetlerinde dış işlemlerin payı artmıştır. Sermaye hareketlerine serbesti tanınması yabancı bankaların Türkiye'ye gelerek bu piyasada faaliyet

göstermeleri sonucunu doğurmuştur. Böylece, uygulamaya konulan politikalar sonucunda yabancı bankaların sektöre girişine imkan tanınmış, 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı 1999 yılında 19'a ulaşmıştır. Yabancı bankaların faaliyetleri, Türk Bankacılık Sisteminde yeni bir takım finansal enstrümanların kullanılmasına olanak vermiştir. Ayrıca Türkiye'ye fon girişini hızlandırmak amacıyla kar ortaklığı şeklinde işleyen, faiz uygulaması olmayan Özel finans Kurumlarının kurulmasına da imkan tanınmıştır.

1980 öncesi durağan bir yapı sergileyen Türk Bankacılık sistemi uygulamaya konulan politikalar sonucunda daha dinamik bir yapıya kavuşmuş, kapsamlı ve geniş faaliyet hacimli olabilmek için çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu koşullar bankaları mevduat ve krediye dayanan aktif – pasif yönetimini terk ederek tüm riskleri kapsayan detay bazda bir aktif –pasif yönetimi gerçekleştirmeye yöneltmiştir.

Özellikle yurt dışı para piyasalarında yoğun olarak uygulanan elektronik bankacılık Türk bankacılık sisteminde de önem kazanmıştır. Buna bağlı olarak bankalar şubelerin birleştirilmesi veya tasfiyesi ile şube sayılarını azaltarak on-line sistem vasıtasıyla, real – time çalışan şube adedini artırmışlar, telefon bankacılığı ve internet bankacılığı geliştirmiştir. Bankalar bunun için otomasyon yatırımlarına ağırlık vermek suretiyle yeni ürünlerin piyasaya girmesinde etken olmuşlardır.

Ekonomide 1989 yılı sonlarında başlayan canlanma dönemine paralel olarak, bankacılık sektörünün toplam aktifleri, bir önceki yıla göre reel olarak da büyüme göstermiştir. Sektörde YP cinsinden sağlanan kaynakların TL olarak plase edilmesi eğiliminde artış gerçekleşmiş, aynı zamanda Türk bankalarının yurt dışı birimlerini artırma yönündeki faaliyetleri hız kazanmıştır.

Günümüz Türk Bankacılık Sistemi, merkezde bir ana banka olarak T.C. Merkez Bankası'nın bulunduğu, özel kanunlarla kurulmuş kamu bankaları ile özel sektör bankalarının yer aldığı bir yapı sergilemektedir. 13.11.2001 itibariyle 67 bankanın (T.C. Merkez Bankası hariç) 7.542 şubeyle faaliyetlerine devam ettiği Türk bankacılık sektöründe genel yapıya aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

Tablo 3. Türkiye'deki Bankaların Dağılımı:

Bankalar	Adet
- Ticaret Bankaları	52
• Kamu Sermayeli Bankalar	3
• Özel Sermayeli Bankalar	24
• T.M.S.F.Devr.Bankalar	8
• Yabancı Sermayeli Bankalar	17
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları	15
• Kamu Sermayeli Bankalar	3
• Özel Sermayeli Bankalar	9
• Yabancı Sermayeli Bankalar	3
TOPLAM	67

Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr, 13.11.2001.

Bankaların üstlenmiş oldukları fonksiyonların giderek farklı bir boyut kazanması, kredi pazarlarının büyümesi ve globalleşmesi, finansal enstrüman çeşitliliğinin artması yatırımcılar, ihraççı kuruluşlar ve diğer girişimciler için yeni finansal imkanlar yaratmaktadır. Bu yeni fırsatlar ise bir takım riskleri ve güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Finansman temininde gelişen piyasa şartlarının ve

yaşanan gelişmelerin getirdiği riskin ve güçlüklerin aşılması veya en azından minimuma indirilmesi, geliştirilen bir takım yeni analiz yöntemleri ile mümkün olmaktadır.

Bankaların derecelendirilmesi, bu kuruluşların yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında yerine getirme gücünün bir göstergesi olduğundan, mali sistemin işlevi sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesinin incelenmesi açısından da özel bir önem taşımaktadır. Geliştirilen derecelendirme tekniklerinde, bankaların yasalara uyum derecesinin, mali bünyelerinin taahhütlerini karşılamada yeterliliğinin ve performanslarının bir özet halinde değerlendirilmesi amacı ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda kullanılan teknikler sonucunda elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi, yetkili mercilere mali piyasaların güven ve istikrar içerisinde işlevlerini yerine getirmesine yönelik kararların alınmasında büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

Bilindiği gibi bankalar gerçek ve tüzel kişilere çeşitli boyutlarda bir takım hizmetler sunan mali kurumlardır. Faaliyette buldukları saha olarak yerel alanlardan uluslararası alanlara kadar ulaşabilen bankalar, bu piyasaların ekonomik faaliyetlerinin artmasına ve istikrarın sağlanmasında hayati bir önem taşımaktadır. Bankaların bu önemi dikkate alındığında sağlıklı bir mali yapıya sahip olmaları ve aynı zamanda yasal düzenlemelere uygun şekilde hizmet sunmaları esastır. Aksi takdirde bu kurumların kendilerine verilen görevleri yerine getirmeleri mümkün olmayacağı gibi, talep edilen hizmetlere de cevap vermede yetersiz kalabileceklerdir. Bu açıdan bankaların objektif kriterler kullanmak suretiyle risklerinin ölçülmesi sistemin gelecekteki başarısı açısından da önemlidir.

Bu amaca yönelik olarak yapılan çalışmada, bankaların derecelendirmesi konusunda yurt dışında faaliyet gösteren ve bugüne kadar yaptıkları çalışmalar sonucunda belli bir yer edinen derecelendirme firmalarının kullandığı teknikler, Türkiye ekonomisi ve

Türk bankacılık sektörünün gelişimi ve bugünkü durumu dikkate alınarak, mevcut koşullar çerçevesinde en iyi şekilde değerlendirme yapmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada bankaların üstlendikleri yükümlülükleri vadesinde ve tam olarak yerine getirebilme yetenekleri ve riskleri ele alınan değişkenlerin bankalar açısından taşıdığı öneme göre irdelenmektedir.

Çalışmada Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren bankalar aktif yapısı, likidite, özkaynaklar, karlılık ile yönetim ve personel yapısı olmak üzere beş ana başlık altında değerlendirilmiştir. Derecelendirme kuruluşlarının Türk Bankalarına 2000 ve 2001 yıllarında verdikleri dereceler karşılaştırılarak değerlendirme yapılmıştır. 2000 yılında verilen derecelerden açıkça görüleceği üzere derecesi B'nin altındaki bankalardan riskli yapısını devam ettirenler bir süre sonra Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001'de yaşanan krizlerin Türk Bankacılık Sektörü üzerindeki etkileri de 2001 yılında verilen düşük derecelerden görülmektedir.

Tablo 4. Thomson Bank Watch firmasının Türk Bankacılık sistemindeki Bankalara Haziran 2000'de Verdiği Dereceler:

Banka Adı	2000 yılı
	Dereceleri
Akbank	A
Alternatifbank	B
Bayındırbank	C
Demirbank	B
Denizbank	B
Dışbank	B/C

Emlakbank	D
Finansbank	A/B
Garanti Bankası	A
Halkbank	C
İktisat Bankası	C/D
İş Bankası	A/B
Kentbank	C
Koçbank	B
Körfüzbank	A/B
MNGbank	C
Osmanlı Bankası	A
Pamukbank	B
TEB	A/B
Tekfenbank	B/C
Tekstilbank	B
Toprakbank	C/D
Vakıfbank	B
YKB	A

Kaynak: Dünya Gazetesi-Finans Bölümü, 05.06.2000.

Tablo 5. Moody's firmasının Türk Bankacılık sistemindeki Bankalara Ekim 2001'de Verdiği Dereceler:

Banka Adı	2001 yılı
	Dereceleri
Akbank	C
Demirbank	E
Dışbank	D+
Finansbank	D+

Garanti Bankası	C
İktisat Bankası	E
İş Bankası	C-
Koçbank	D-
Osmanlı Bankası	C-
Pamukbank	D
TEB	C-
Toprakbank	E+
Vakıfbank	D
Ziraat Bankası	E+

Kaynak: Moody's Annual Report, moodys.com, 09.10.2001, 52.

Dünya Piyasalarında ortaya çıkan entegrasyon süreci 1980'li yıllardan itibaren yaşanan en önemli gelişme olarak gözlenmektedir. Bu tarihten sonra özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulamaya konulan serbest piyasa ekonomisi gereği bir takım yeni reform hareketleri yaşanmıştır. Bu süreç ise etkisini ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturan finans sistemi üzerinde göstermiştir.

Yeni finansman tekniklerinin uygulamaya konulmasına yönelik yasal düzenlemeler ve finansman modelleri, ulusal piyasaların değişmez oyuncularını olarak nitelendirilen kişi ve kuruluşların faaliyet alanlarını genişleterek, uluslararası piyasalara yönelmelerinde etkili olmuştur.

Özellikle bu dönemde yaygın olarak kullanılan başta menkul kıymet ihracı olmak üzere, finansman araçlarının önem kazanması risk faktörünü de beraberinde getirmiştir. Yatırımcılar açısından risk faktörünü azaltan unsur ise, yatırım yapacağı alan konusunda yeterince bilgiye sahip olmasıdır. Aynı zamanda fon arzında bulunan taraf olarak yatırımcıların fon talebinde bulunan kişi veya kuruluşların

borçlarını ödeme güçleri hakkında bilgi sahibi olmaları, piyasaların sağlıklı işlemesi açısından temel koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Finans piyasalarının kaynak dağılımına aracılık etmesi ve mobilite sağlaması gibi fonksiyonları dikkate alındığında, bu piyasada faaliyette bulunan kuruluşlarla ilgili olarak risk ve derecelendirme kavramları özellikle güven, emniyet ve sağlamlığa dayandığı için daha da önem kazanmaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış finansman kaynakları içerisinde; uluslararası kuruluşlardan sağlanan fonlar, uluslararası banka kredileri ve diğer bir takım özel kaynaklı finansmanlar bulunmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren ağırlık kazanan liberalizm içerikli politikaların sonucunda yaşanan serbest piyasa ekonomisi araçlarının önem kazanması, etkisini uluslararası finansmanda da göstermiştir.

Günümüzde finans sektöründe faaliyet gösteren bir çok kuruluş, uluslararası piyasalardan borçlanmak suretiyle finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Sun dönemlerde yaşanan banka kredi faizlerindeki istikrarsızlık, şirketler arası rekabet ve birleşmelerin, toptancı para ve sermaye piyasalarındaki gelişmeler şirketleri finansal yapılarını güçlendirmeye itmiştir. Bu nedenle finans piyasalardan gerek menkul kıymet ihracı gerekse diğer yöntemlerle borçlananların sayısının artması ile birlikte yatırımcı yelpazesinin genişlemesi, hızlı ve küresel bilgi sayısının artması ile birlikte yatırımcı yelpazesinin genişlemesi, hızlı ve küresel bilgi gereksiniminin ortaya çıkması, bütünleşen piyasalarda bir şirketin değerlendirilmesinin ortaya çıkması, bütünleşen piyasalarda bir şirketin değerlendirilmesinin anında aktarılabilmesi için hızlı ve geniş kapsamlı göstergelere ihtiyaç duyulması, risk derecelendirilmesine duyulan ihtiyacı ve verilen önemi artmıştır.

Özellikle borçlanan bir şirket veya kuruluşun, anapara ve faiz yükümlülüklerini zamanında yerine getirip, getirmeyeceğinin bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi işlemini ifade eden derecelendirme, bu borçtan doğan yükümlülüklerle yönelik riskler, şirketin mali yapısı ve borçlanmanın koşulları gibi unsurları içermektedir.

Para ve sermaye piyasasında faaliyette bulunan kişi ve kuruluşlarla, belirli risk ve güvenilirlik seviyeleri hakkında en hızlı ve en etkin bilgiyi sağlamak için borçlanma yoluyla finansman sağlamak isteyen şirketlerin borç kalitesini ve ödeme gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan incelemeler sonucunda elde edilen veriler, anlaşılması kolay ve kısa bir takım sembollere dönüştürülmektedir. Bu bilgiler tasarruflarını değerlendirme amacıyla yapılan incelemeler sonucunda elde edilen veriler, anlaşılması kolay ve kısa bir takım sembollere dönüştürülmektedir. Bu bilgiler tasarruflarını değerlendirme aşamasında, borç talebinde bulunanların mali yapıları hakkında analiz yapma imkanı bulunmayan yatırımcılara karar alma sürecinde önemli bir yol gösterici olmaktadır.

Risk derecelendirme firmaları devletin veya herhangi bir kuruluşun etkisi altında kalmadan çalışan bağımsız ve tarafsız kuruluşlardır. Yatırımcıyı korumak ve birikimlerini değerlendirmede yardımcı olmak amacıyla olan bu kuruluşlar, zamanla sermaye piyasalarının kamuyu aydınlatma işlevini sağlamada da önemli roller üstlenmişlerdir. Sermaye piyasalarının en önemli özelliklerinden olan kamunun aydınlatılması ilkesinin başlıca araçlarından biri haline gelen derecelendirme, aynı zamanda finans piyasalarında güven unsurunun yerleşmesinde rol oynayan kurumsal bir nitelik kazanmıştır.

Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde derecelendirme, yatırımcıların yatırım kararı almada ve şirketlerin yükümlülüklerini yerine getirme güçlerini değerlendirmede sıkça başvurulan bir bilgi kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır.

Yükümlülüklerini yerine getirme güçlerini değerlendirmede sıkça başvurulan bir bilgi kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda verilen risk dereceleri ise, bir firmanın borçlarını ödemememe veya piyasa değerini kaybetme olasılığının bir göstergesi olmaktadır. Bir kuruluşun değerlendirilmesi esnasında tam ve tarafsız bir analize imkan vermesi açısından da sadece geçmiş performansı ile bugünkü performansı değil, aynı zamanda geleceğe yönelik plan ve programları da incelemektedir.

Genel olarak yatırımcıların yatırımları için katlandıkları risk düzeyinin sınıflandırılması olarak özetlenebilen derecelendirme, 1900'lü yılların başında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya atılmış ve gelişen finans piyasalarına paralel bir trend göstererek ekonomi literatüründeki yerini almıştır.

Uluslararası finans piyasalarında sermaye akışı hızla bankacılık sektöründen sermaye piyasalarına kaydığından, kredi değerliliği de gittikçe önem kazanan bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Kredi değerlendirme borç ödeme gücünün ölçülmesinde, birçok gelişmekte olan ekonomide kullanılan bir araç olmuştur. Artan talep karşısında da derecelendirme şirketlerinin sayısında bir artış gerçekleşmiştir. Günümüzde başta Moomdy's ile Standar & Poor's firmaları olmak üzere onbir, büyük derecelendirme firması derecelendirme faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türk finans sisteminde bankaların üstlendiği rol ve sermaye piyasalarına aktif katılım dikkate alındığında, bankaların derecelendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Derecelendirme sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde yıllardan beri kullanılan bir yöntem olmakla birlikte, ülkemizde bu konu üzerinde bugüne kadar fazla durulmamış, fayda ve sakıncaları kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Ancak sermaye

piyasaşının gelişmesine paralel olarak ÷lkemizde de bağımsız derecelendirme firmalarına olan ihtiyaç gün geçtikçe daha fazla artacak ve konu ister istemez Türk mali piyasalarında da tartışılmaya başlayacaktır.

Türkiye ekonomisinin en önemli kurumsal yapılarından biri olan Türk bankacılık sistemi, ekonomi ile karşılıklı bir etkileşim içindedir. Türkiye ekonomisinde son yıllarda yaşanan istikrarsızlık doğal olarak bankacılık sistemine de yansımaktadır. Bankacılık sisteminin genel ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunları en aza indirgemesi, mali yapısının güçlölüğü ile yakından ilişkilidir.

Bankacılık sistemini oluşturan bankaların mali yapılarının güçlölüğü, faaliyetleri için önemli bir unsur olan uygun fiyatla kaynak toplayabilmelerinin yanısıra bu kaynakları en etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmeleri ile de yakından bağlantılıdır.

Bu çerçevede, bankaların üstlendikleri riskleri karşılayabilme güçleri konusunda içinde bulunduğu piyasayı zamanında ve doğru bir şekilde bilgilendirmeleri ayrı bir önem kazanmaktadır. Bu konuda en etkin ve sağlıklı bilgilendirmeyi yapacak kurumların başında derecelendirme firmaları gelmektedir.

Nitekim son dört yılı kapsayan dönemde Türk bankalarının bir kısmı Standart & Poor's ile Moody's gibi dünyanın önde gelen derecelendirme firmaları tarafından değerlendirilmektedir. Özellikle sermayenin kıt faktör olduğu ve mevduat maliyetinin arttığı bankacılık sektörünün yurtdışı piyasalardan borçlanma ihtiyaca derecelendirme işleminin önemini daha da artırmaktadır. Aynı zamanda, mevduatın tamamına yönelik getirilen devlet güvencesi önümüzdeki dönemde kaldırıldığı takdirde derecelendirme, tasarruf sahipleri açısından da büyük önem kazanacaktır.

Türk finans sektörü, dolayısı ile ekonomi, açısından büyük önem taşıyan bankaların risklerini karşılayabilme konusunda mevcut durum ve geleceğe yönelik olarak bilgilendirme sağlayan banka risk derecelendirme bu çalışmanın konusu oluştururken, çalışma sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, öncelikli olarak bankaların risk derecelendirmesi konusunda mali yapı ve faaliyet etkinliğini ölçmeye yönelik olarak aktif yapısı, likidite, özkaynak, karlılık ile yönetim ve personel yapısına yönelik olarak rasyo ve rasyo dışı bilgiler esas alınmıştır.

Türk bankacılık sektörünün genel yapısında bulunan sorunlardan en önemlisini oluşturan ve uygulama sonucunda da kendini net bir şekilde gösteren konuları şöyle sıralamak mümkündür.

Türk bankacılık sektörünün en önemli sorunu, özkaynak yetersizliğidir. Ülke ekonomisinde yaşanan yüksek enflasyon, konjonktürdeki dalgalanmalar, sektörün kur ve faiz riskini artırırken, özkaynaklarda da düşüslere neden olmaktadır. Nitekim, risk derecelendirmesinde ele alınan baş kriterden en düşük değer özkaynaklara ait değerlendirmede ortaya çıkmaktadır.

Aynı zamanda 1994 fiili verileri sonucunda elde edilen risk notları ile 1995 fiili verilerine göre hesaplanan risk notları karşılaştırıldığında, 1994 yılına ekonomide yaşanan ve bankaları da önemli ölçüde etkileyen krizin etkilerine rağmen, bir önceki yıla göre en büyük düşüş özkaynak risk notunda gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle, bankaların 1995 yılı özkaynak gücü, kriz şartları altında sağladıkları 1994 yılındaki özkaynak gücünün oldukça altına inmiştir.

Değerlendirme sonucunda elde edilen ikinci önemli bulgu, kamu bankalarının özel bankalara göre daha riskli olduğudur. İncelenen kamu bankalarının ortalama risk notu 50.8 iken, özel

bankalarda 74,5'lik bir eğer elde edilmiştir. Aynı zamanda kamu bankaları içinde değerlendirilen bankalardan birinin yarı kamu yarı özel nitelikte olması nedeniyle, bu bankanın özel bankalara dahil edilerek ikinci kez risk notu ortalaması alındığında, kamu bankalarının risk notu ortalaması daha da düşmüş ve 46.6 olmuştur.

Görüldüğü gibi kamu bankaları gerek kendi bünyelerinde, gerekse üstlenmiş oldukları ihtisas fonksiyonları, kamu hizmeti verme vb. bünye dışı durumlardan kaynaklanan nedenlerle, sektörde faaliyette bulunan özel bankalara göre daha riskli bir yapıya sahiptirler.

Bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 68 bankadan (T.C. Merkez Bankası hariç) 5'i kamu bankası olup, sektörün yaklaşık %38'lik bölümünü oluşturmaktadır. Sayı olarak az ancak büyüklük olarak sektörde etkin konumda bulunan kamu bankalarının riskli bir yapıya sahip olmaları, Türk bankacılık sektörünün bir diğer olumsuzluğu olarak değerlendirilebilir.

Bu faktörlerin başında kamu bankalarının etkin ve verimli çalışmasını engelleyen gerçek bankacılık faaliyetlerinden çok kamunun kaynak ihtiyacının karşılanmasına yönelik uygulamalar, yüksek maliyetle piyasadan sağlanan kaynakların düşük getirili alanlara plase edilmesi, ülkede yaşanan politik ve ekonomik gelişmelerin kısa sürede banka bünyesine yansması ve bankacılık faaliyetleri ile ilgisi olmayan görevleri yürütme zorunluluğu sayılabilir. Aynı zamanda, kamu bankalarında düşük eğitim seviyesindeki personel sayısının çokluğu ve etkin bir eğitim politikasının olmayışı diğer önemli faktörlerdir.

Gerek sektörde faaliyette bulunan bankaların gerekse bir bütün olarak bankacılık sektörünün risk seviyesinin azaltılmasına yönelik olarak bazı önlemlerin alınması ve çeşitli düzenlemelerin

uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu önlemler şu şekilde sıralanabilir:

- Bankaların aktif kalitesini artırabilmek için mali olmayan iştiraklerin ellerinden çıkarmaları, mali yapılarını iyileştirici bir uygulama olarak kabul edilebilir.
- İhtisas bankalarının politik kullanım amaçlarından arınmış selektif kredi politikası uygulamaları, aktif yapısını iyileştirici bir diğer önlemdir.
- Sektörde etkin konumda bulunan kamu bankalarının ağırlığının azaltılmasına yönelik olarak ihtisas kredi verenlerin yeniden yapılandırılmaları, diğer kamu bankalarının ise özelleştirilmesi gerekmektedir. Yeniden yapılandırma kapsamında, yüksek maliyetli kaynaklarını düşük getiril alanlara plase eden ihtisas fonksiyonlu kamu bankalarının faiz risklerini gidermek ve gelir kayıplarını önlemek üzere telafi edici politikaların geliştirmesi gerekmektedir.
- Bu çerçevede, ihtisas kredisi verilecek kesimin tam ve açık bir tanımı yapılarak bu tür özel kredilerin tanımı yapılan kesime aktarımının sağlanması gerekmektedir. Aynı zamanda ihtisas kredilerinde belirli bir üst limit saptanarak, bu kredilerin kullandırım amacı dışındaki kişi ve kuruluşlara verilmesinin engellenmesi gerekmektedir.
- Diğer taraftan, sektörde uygulanan yasal yükümlülük oranlarının yüksek olması, kaynak maliyetini daha da artırırken, hem kredi pazarlamasında sorunlar yaratmakta, hem de bankanın riskini artırmaktadır. Bu nedenle yükümlülük oranlarının düşürülmesi, bankaların aktif kalitesini olumlu yönde etkileyecektir.

- Aktif kalitesinin yükseltilmesini ve karlılığı sağlayacak bir diğer konu, sektörde uygulanan istihbarat sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasıdır. Halen bankalar kredilendirmede kendi olanakları çerçevesinde müşteri istihbaratı gerçekleştirmekte, bu ise yetersiz bilgilenme ve eksik istihbarat nedeniyle yüksek riskli kredilendirmeyi beraberinde getirmektedir. Sektörde kredi talebinde bulunacak tüm firmalarını risk derecelendirmesini yapacak, bütün bankaların gerek teknik gerekse bilgi desteği sağladığı merkezi bir istihbarat sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Böylece, bankalar kredi müşterileri hakkında tam ve doru bilgilenme olanağına kavuşurken, zaman ve maliyet açısından da avantaj sağlayacaktır.
- Bankaların faiz riski ve kaynak kullanım vade yapısını olumsuz etkileyen bir diğer konu ise kamunun borçlanma ihtiyacının miktarı ve uyguladığı vade politikasıdır. Ekonomik istikrarsızlık nedeniyle kamunun iç piyasadan hem yüksek faiz oranı ile hem de kısa vadeli borçlanması, aynı piyasada rekabet eden bankaları da yüksek faiz oranı ile ve kısa vadeli kaynak temin etmeye zorlamaktadır. Yurtiçi tasarrufların önemli bölümünü, kendi finansman ihtiyacı için kullanan kamunun kaynak ihtiyacını farklı alanlardan karşılamasının sağlanması, hem piyasa faiz oranları hem de kaynak vadesi konusunda bankaları rahatlatacaktır. Böylece, vade farklılığı nedeniyle hem likiditesi, hem de karlılığı olumsuz etkilenen bankaların kaynak kullanım dengesini sağlayabilmesi, mali yapının daha da iyileştirilmesi açısından etkili olacaktır.
- Hizmet sektörü olarak insan unsurunun niteliğinin ne derece önemli olduğu bilinen bankacılık sektöründe çalışan ve seviyedeki personelin eğitim seviyesinin sürekli belirli bir düzeyde tutulması zorunluluk arz etmektedir. Bankaların, günün değişen koşullarını

dikkate alarak ve verilen hizmetin kalitesine etkisini gözönünde bulundurarak, etkin ve verimli bir eğitim politikası oluşturmaları ve izlemeleri gerekmektedir.

- Bankacılık Sektörünün sorunlarının çözümlenebilmesi, büyüme ve karlılık performansı yönünden gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi amacıyla genel ekonomi açısından da bazı düzenlemelerle ihtiyaç duyulmaktadır. Öncelikle makro politikalara ağırlık verilmelidir. Zira istikrarsız büyümenin ekonomiye ve toplama maliyetinin yüksek olduğu bilinmektedir. Yatırım / tasarruf dengelerinin kurulması istikrarlı büyümenin temel şartıdır. Bu nedenle ekonomik politikaların uygulanmasında ani değişiklikler yapılmalı ve bankacılık ile ilgili kararlarda sektör uzmanlarına danışılarak daha isabetli kararların alınmasına özen gösterilmelidir.
- Ülke genelinde tasarrufu teşvik edici politikalara ağırlık verilmelidir. Bankalar için mevduat, tasarruf aracı olarak önemini korumaktadır. Ülkemizde nüfus ve yerleşim yerlerinin dağınıklığı, gelir düzeyinin düşüklüğü ve disponibilitate, karşılık ayırma uygulaması sonucunda; yaygın şube bankacılığı ile mevduat toplamının maliyeti yüksek olmaktadır. Bu nedenle kırsal kesimdeki küçük tasarrufların değerlendirilmesi açısından daha rasyonel bir şube yapılanmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.
- Bankalar maliyetlerini asgariye indirmek amacıyla tasarrufların uzun vadeli olması için gerekli tedbirleri almalıdır. Oysa günümüz bankacılık sistemine bakıldığında mevduatın özellikle kısa vadeli olduğu dikkati çekmektedir. Enflasyon beklentisi tasarrufçuyu kısa vadeli mevduata yöneltmekte, bu durum bir taraftan kısa vadeli mevduat faiz oranının yüksek olmasına, diğer taraftan da likidite sıkıntısına neden olmaktadır.

- Bankacılık sektöründeki istikrarı korumak ve mevduat sahiplerini güvence altına almak amacıyla oluşturulan Mevduat Sigorta Sistemi, ülkemizde 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sırasında üç bankanın iflası sonucu bankalardaki gerçek kişilere ait tasarruf mevduatlarının tamamını sigorta kapsamına almıştır. Devletin bu şekilde bir sistem aracılığı ile müdahale etmesi, bankacılık sektöründe gerçek anlamda yaşanabilecek riskleri elimine etmektedir. Gelişen ekonomik koşullar ve sektördeki değişiklikler gözönüne alındığında sektördeki bankaların mali yapılarını güçlendirmelerini teşvik edici yeni bir Mevduat Sigortası Sisteminin geliştirilmesi önem taşımaktadır.
- Bankacılık sektörü'nde istikrarı sağlayıcı tedbirlerin alınması, sektörde yer alan bankaların yurt dışından kaynak sağlayabilmesinde önemli bir faktör olan kredibilitelerinin de yükselmesini sağlayacaktır.
- Diğer taraftan, Türk bankacılık sistemi diğer ülkelerdeki sistemlerle bankaların yurt dışından kaynak sağlayabilmesinde önemli bir faktör olan kredibilitelerinin de yükselmesini sağlayacaktır.
- Diğer taraftan, Türk bankacılık sistemi diğer ülkelerdeki sistemlerle karşılaştırıldığında, birkaç temel noktada bazı uluslararası standartları yakalayamadığı görülmektedir.
- Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar finansal tabloların hazırlanması sırasında enflasyon muhasebesi kullanmaktadırlar. Özellikle enflasyon muhasebesi üç yıllık kümülatif enflasyon oranının % 100'e yaklaştığı ülkelerde uygulanması gereken bir hesap türü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler Türk Bankacılık Sisteminde faaliyet gösteren bankaların derecelendirilmesinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi

için öncelikle muhasebe sisteminde yeni bir düzenlemeye gidilerek finansal tabloların enflasyonu yansıtacak şekilde düzenlenmesine olanak verecek yasal değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

- Aynı zamanda kaynak talebinde bulunan tüm kuruluşlar açısından geçerli olacak, paranın zaman değerini dikkate alan enflasyon muhasebesinin uygulanmasına yönelik muhasebe kurallarının ve standartların oluşturulması gerekmektedir. Burada önemli olan nokta ise bu kurulların, uluslar arası uygulamalar ile uyumlu olması konusudur.
- Türk bankalarının önemli bir özelliği de iştirak politikalarıdır. Bankaların iştiraklere yönelik hesaplarını konsolide etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu ise şekildeki bir işlem ise bankaların gerçek anlamda mali yapılarının ne kadar güçlü olduğunun değerlendirilmesini güçleştiren bir faktör olmaktadır.
- Bu iki husus özellikle derecelendirme firmalarının Türk bankalarına yönelik değerlendirmelerinde karşılaştıkları problemlerin temelini teşkil etmektedir.
- Türkiye gibi sermaye piyasaları gelişmekte olan ülkelerde derecelendirme firmalarının kurularak faaliyette bulunması için bu ve benzeri bir takım düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, yasa koyucular ve yetkili organların yurtiçi sermaye piyasalarının gelişimini teşvik edici düzenlemeleri gerçekleştirmeleri ihtiyaç haline gelmiştir.

Diğer taraftan, ülkemizde kurulacak derecelendirme firmalarının başarısı merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı veya herhangi bir kuruluştan bağımsız çalışması ile mümkündür. Nitekim,

dünyanın önde gelen derecelendirme firmaları yaptıkları bağımsız derecelendirmeler sonucu günümüzde haklı bir yer edinmişlerdir. Bu kuruluşların başarısı her şeyden önce hükümetlerden gelen herhangi bir etkiye bağlı kalmamalarından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca hükümetlerin de şirket veya banka gibi kuruluşların derecelendirilmesine yönelik bir takım teşvik edici politikalar uygulamaları hatta derecelendirme işleminin zorunlu olarak yapılması sağlayacak yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeleri, derecelendirme firmalarının kurulmasına ortam yaratacaktır.

Sermaye piyasalarının gelişmesi ve derinleşmesi de derecelendirme işleminin yaygınlaşmasına olanak tanıyacak bir diğer konudur.

Sonuç olarak; ülkemiz ekonomisinde önemli yeri olan bankacılık sektörünün üstlendiği görevler dikkate alınarak, mali yapının iyileştirilmesi yönünde getirilen önerilerin uygulamaya konulması, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, risk derecelendirmesinin periyodik olarak gerçekleştirilmesine yönelik ihtiyaç duyulan kurumların oluşmasına ortam yaratılarak faaliyete geçmelerinin sağlanması, bankalarımıza yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda önemli bir rekabet avantajı sağlarken, ülke içi tasarrufların da etkin ve verimli kullanılması gerçekleştirilmiştir olacaktır.

Derecelendirme sadece yatırımcı açısından değil aynı zamanda borç talebinde bulunan kişi ve kuruluşlar ile ülkeler açısından da çok büyük avantajlar getirmektedir. Yatırımcı derecelendirme işlemi ile gerekli bilgiyi edinerek, üstlenmiş olduğu risk karşılığında yeterli getiriye elde edip edemeyeceği sorusuna cevap bulurken, borçlanan taraf da ihraç etmiş olduğu enstrümanı daha geniş bir piyasa sunarak maliyetlerini minimize etme şansını yakalamaktadır.

Ayrıca, derecelendirme işleminin aynı zamanda piyasalara getirdiği istikrar, kredibilite ve denetim imkanları gözönünde alındığında, ülke açısından da önemli yararlar sağladığı görülmektedir.

3.5. PERSONELİN EĞİTİMİYLE İLGİLİ ÖNERİLER

Eğitim ve öğrenme, insanlık tarihinin hemen her döneminde çok önemsenmiştir. Ancak bazı dönemler var ki öğrenme ihtiyacı yaşanan döneme uyum sağlamak amacıyla zorunlu olmuştur. İlkel yaşam koşullarından toprağın işlenmesi ile başlayan tarım toplumuna geçiş , buhar gücünün keşfi ile başlayan sanayi toplumuna geçiş ve nihayet bilgi dalgası ile geçmeye başladığımız bilgi toplumu bu dönemler arasında yer alır.

Bilgi toplumu olarak adlandırılan günümüzde konumu ve işi ne olursa olsun tüm kişilerin ve kurumların eğitim ve gelişme ihtiyaçları giderek artmıştır. Çünkü bir bilgi patlamasının etkileri yaşanıyor. Kişiler, kurumlar ve toplumlar, yeni bilgilere ulaştıkları ve bu bilgileri kendi kurum kültürlerine kazandırdıkları oranda başarılı olabilmektedirler. Günümüz çalışanın eğitim ve öğrenme ihtiyacı ve ihtiyacın giderilmesinin kurum için taşıdığı önem, bu işin sadece çalışanların gayretlerine bırakılmamasını gerektiriyor. Diğer bir ifade ile kurumların hazırlayacakları öğrenme ortamları ile çalışanların hayat boyu öğrenme alışkanlıklarını kazanmaları hedeflenmelidir (Fındıkçı, 2000;240).

Çalışanlarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik uygun ortamları hazırlayan kurumlar, dönüşüme daha hızlı uyum sağlayabilmektedir. Böylece kurumlardaki eğitimin temel amacı, öğrenmeyi sürekli kılmak kısacası öğrenmeyi öğrenmektir. Bu alışkanlığın yerleşmiş olduğu kurumlarda zamanla bireylerde meydana gelen bilgi eskimelerinin önüne geçilebilir.

Günümüz işletmelerinde, kurum ve kuruluşlarında eğitim gibi öğrenmenin de sürekli ve sistemli olması, kurumsal kültürün ayrılmaz bir parçası olması gereklidir. Bugün eleman seçiminde adayın kendisini geliştirmeye açık olup olmadığı veya kendisini geliştirme düzeyi çok önem kazanmıştır. Çünkü bir mesleğin tüm gereklerini, tüm bilgi ve becerileri bilmek mümkün olmayabilir ancak sürekli öğrenme anlayışı ile eksiklikler giderilebilir. Yapılan araştırmalar, performansı yüksek, verimlilikte hedeflerini gerçekleştiren etkin kurumların, eğitime önem verdiklerini ve genel olarak çalışanlarının gelişmeye açık olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmalar bir işte başarısız olan, hata üstüne hata yapan bir çalışanın, kendi özelliklerine uygun bir işte başarılar kazanabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla iş özelliklerine uygun bireylerin tercih edilmesi, bireysel özellikler ile iş özellikleri arasında uyum sağlanması halinde başarı sağlanmaktadır (Fındıkçı, 2000;242).

İnsan kaynağı ihtiyacının belirlenmesi ile başlayan süreç, ihtiyacın karşılanmasına yönelik çabalar, iş başvurularının alınması, gerekli görüşmelerin yapılması, ilgili testlerin yapılması ve eleman seçiminden sonra sıra eğitim ve geliştirme çalışmalarına gelmektedir. İşe başlatma eğitimlerinin amaç ve ulaşılabilecek sonuç bakımından değişik uygulama biçimleri vardır:

- **Hizmet Öncesi Eğitim:** Yerleşmiş bazı kurumlarda işe alınması kesinleşen çalışanın kadroya atanması için ön şart olarak hizmet öncesi eğitim, staj ve benzeri uygulamalardan geçmesi istenmektedir. Kamu kesimi ve bazı büyük holdinglerde gerçekleştirilen uygulamada bu işe getirilen bir standart vardır. İşe, statüye ve kuruma göre süresi ve yoğunluğu değişen hizmet öncesi eğitim bazen kurum dışında işe yeni başlayan kişilerle bazen de kişinin çalışacağı kurumda gerçekleştirilir. Hizmet öncesi eğitim genellikle çok şubeli hizmet veya üretim

kurumlarında (bankacılık, sigortacılık gibi) büyük yararlar sağlamaktadır.

- **İşe Başlatma Eğitimi:** Kurumların daha sıklıkla kullandıkları eğitimlerden birisidir. Süresi, yeri ve yoğunluğu kurumlara göre değişmektedir. Özel sektörde daha çok uygulanan bu eğitim bir günden bir aya kadar sürebilmektedir. Amaç, kişinin kuruma, iş arkadaşlarına, iş çevresine, genel olarak işletmenin diğer birimlerine, yöneticilerine, kurum içerisindeki yazılı ve yazılı olmayan kurallara alışmasını, kendisine yönelik beklentilerin net biçimde edinilmesini sağlamaktır.
- **Uyum (Oryantasyon) Eğitimi:** Bu eğitimlerde amaç, iş ve özellikleri yanında kişinin içinde yer aldığı sosyal ortama uyumunu kolaylaştıracak şekilde bilgilendirilmesidir. Diğer eğitimlerdeki gibi süresi, yoğunluğu ve benzeri ayrıntılar kişilerin statülerine, kuruma ve işe göre değişebilir.
- **Hizmet-içi Eğitim:** İşe başlatma eğitimlerinden sonra kadrosuna atanan ve çalışmaya başlayan bireyin zamanla ortaya çıkacak eğitim ve geliştirme ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik eğitimlerdir. Hizmet-içi eğitimlerin önemli bir kısmı iş eğitimleridir. İş eğitimlerinde amaç işin anlaşılmasını sağlamaktır. Kalite standartları, kuruma özel iş uygulamaları, iş akışı, görev tanımı ve özellikle çalışana yönelik beklentilerin bu tür eğitimlerde verilmesi söz konusudur.

İnsan kaynakları açısından önemli olan nokta, işe yeni alınan elemanlarla hangi eğitimin daha yararlı olacağının belirlenmesi ve gerekli programlamanın yapılmasıdır. Örneğin tüm Türkiye'de şubeleri olan bir bankada görevlendirilecek memurların merkezde hizmet öncesi eğitim almaları çok önemlidir.

3.5.1. İşe Başlatma ve Uyum Eğitimleri İçin Öneriler

- İşe başlatma ve uyum eğitiminde amaç kişiyi bilgilendirmek, yeni iş yerine rahat uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Dolayısıyla öncelikle kurumun ihtiyaç duyduğu işe başlatma eğitimleri ve standartları belirlenmelidir.
- Eğitim standartları belirlenirken genel olarak memur, uzman ve yönetici kademelerinin ayrı ayrı uyum eğitim sürelerinin programlanması gerçekleştirilmelidir.
- Uyum eğitimi, kişinin işine ve kuruma uyum sağlamasına yardımcı olacak bilgi ve becerileri içermelidir.
- Uyum eğitim programının içeriğinde, kurum özgeçmişi, misyonu, vizyonu, ayırıcı diğer özellikleri, mevcut duruma ilişkin temel bilgileri, organizasyon şemaları, kuruma ilişkin krokiler, şemalar ve benzeri bilgiler yer almalıdır.
- Temel bilgilerin dışında kişiye özel olarak gereken bilgilere de ihtiyaç olacaktır. Bunlar da genellikle iş eğitimleridir. İş eğitimlerinin içeriği yaşayarak öğrenme ilkesine dayalı olarak işin başında olmalıdır.
- Genelde eğitim özelde uyum eğitimleri için mutlaka bir bütçe çalışması yapılmalıdır. Böylece yapılacak eğitimlerin önceden planlanması sağlanmış olacaktır.
- Eğitim süresince mutlaka aktif öğrenme metodu, yaşayarak öğrenme ilkelerine uyulmalıdır. Böylece eğitimde maksimum verim sağlanmış olacaktır.
- Eğitim çalışmalarının başlangıcı ve sonunda kişilerin sahip oldukları bilgi düzeyi ön test mantığındaki anketler ve son test mantığındaki izleme anketleri ile belirlenmelidir.

- İşe başlatma ve uyum eğitimlerinde işe başlayacak personelin işi ile ilgili olası eksikliklerinin belirlenmesi ve giderilmesi önemlidir.
- İş başlangıcında yapılan eğitimin önemli bir amacı da personelin idari işler konusunda bilgilendirilmesidir. Sağlık sigortası, yemek saatleri, iş saatleri, tatil uygulamaları, ücretlerin verilmesi, servis imkanları, çalışacağı ortam, çalışma masası, malzemeleri gibi ayrıntılar içermelidir.
- Genel olarak yöneticilere kurumsal değerler ile kurum kültürünün kazandırılması öne çıkmalıdır. Personel için yapılacak eğitimlerde ise daha çok yapılacak işin öğrenilmesi, eksikliklerin giderilmesi öne çıkmalıdır.

3.5.2. İş Sırasında Eğitim İçin Öneriler

- Öncelikle her kurumun dosyasında bir eğitim izleme formu bulunmalıdır. Kurumca özel olarak geliştirilecek bu forma kişinin aldığı eğitimler kaydedilmelidir.
- Kurumda en az yılda bir kez eğitim ihtiyacını belirlemeye yönelik anket uygulamaları yapılmalı ve her kademedeki çalışanların ihtiyaç duydukları eğitim programları belirlenmelidir.
- Özellikle kurumdaki teknolojik bir yenilik, alt yapı değişikliği de eğitime ihtiyaç duyuracaktır.
- Klasik örgüt yönetiminde eğitim planları yıllık olarak hazırlanır ve yıl içinde yıl içinde uygulanır. Ancak hızlı bilgi artışının yaşandığı günümüzde, eğitim her yerde, her zaman uygulanması gereken bir etkinlik halini almıştır.

- Performans değerleme sonuçları da eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesini sağlayan önemli verileri içerir.
- Eğitim ihtiyacının saptanmasında katılımcıların yoğun biçimde belirledikleri konulardan hareket edilmelidir.
- Eğitim mümkün olduğunca iş saatleri dışında yapılmalı, çalışanlar yorgun olmamalıdır.
- Eğitim programları aktif katılıma dayalı öğretim yöntemleri kullanılmalıdır.
- Eğitim sırasında özellikle katılımcılara cazip gelecek ortamların oluşturulması gereklidir. Ortamın havalandırılması, ikram ve benzerlerine dikkat edilmelidir.
- Eğitimlerde modern araç-gereerin kullanılması akıcılığı ve yüksek katılımı sağlayacaktır.
- Eğitimcinin konusuna hakim olmasına dikkat edilmelidir.
- Eğitimci gereken ön hazırlığı yapmalı, teknolojik araç-gereeri kullanabilmelidir.
- Eğitimci, yüksek katılım için eğitim ortamı, içeriği ve gündemini renkli hale getirmeli, sunuşları ile yüksek motivasyona sahip olmalıdır.
- Eğitimci sözlü iletişim kadar sözel olmayan iletişime de büyük önem vermeli, beden dilini etkin olarak kullanmalıdır.
- Eğitimci, katılımcıların farklı yetenek, kişilik ve algı özelliklerine sahip olduklarının bilincinde hareket etmelidir.
- Eğitim gündeminin katılımcıların ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması gerekir.

- Eğitim uygulamalarının türü çok dikkatle belirlenmelidir. Seminer, konferans, panel, 2-3 günlük eğitim programı, kurs ve benzeri etkinliklerden hangisine ihtiyaç duyulduğu bilinmelidir.

EKLER

Ek 1. Standart & Poor's Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular:

1.	Bankanın Teşkilat Yapısı
	<ul style="list-style-type: none"> • Bankanın kısa geçmişi, kuruluş nedenleri, hissedarları, zaman içindeki gelişimi • Teşkilat yapısının detayları • Yönetimin ortaklıklar ve bağlı kurumlara yönelik kontrolünün merkeziyetçilik veya özerklik derecesi • Yönetimin şubeler üzerindeki kontrolünün merkeziyetçilik veya özerklik derecesi • Yönetim Kurulunun yapısı ve sahip olduğu yetki düzeyi • Üst yönetimin özgeçmişi • Hissedarlar ile olan ilişkiler • Hissedarlar bankanın faaliyetlerini ne kadar etkiliyor ya da bu faaliyetlere ne kadar katılıyor ? • Bankanın karı ve büyümesi konusundaki beklentileri nelerdir ? • Bankanın strateji üzerindeki etkileri nelerdir ? • Sermaye artırım mekanizmasının detayları • Bankanın yurtdışı birimleri mevcut faaliyette bulunulan ülkelerin ekonomik durumları ve bu durumun banka üzerindeki etkileri
	Mevzuat/Denetim

	<ul style="list-style-type: none"> • İlgili bankanın bulunduğu ülkelerdeki bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler • Merkez Bankası'nın bankacılık sektörüne yönelik raporlama ve denetim mekanizmaları • Bankanın ayrıcalıklı konumu bulunup bulunmadığı ve özel bir konuma sahip olması halinde bu konununun tartışılması • Bankanın iç denetim örgütü, organizasyonu ve politikaları, dış denetim ile olan ilişkisi.
	Aktif Kalitesi
	<ul style="list-style-type: none"> • Bankanın verdiği kredilerin vade, miktar, döviz ve teminat açısından 5 yıllık gelişim. • Bankanın en büyük 25 özel sektör müşterisi • Bankanın en büyük 25 yurt dışı kredi müşterisi • Kredi politikasının detayları • Kredi limitleri ve kontrol sistemleri • Kredi uygulamalarının izlenmesi ve denetimi • Bankanın üstlendiği büyük riskler ve bunların ölçüm metotları hakkındaki politikalar • Hükümetin hangi ölçüde banka kredilerinin müdahale ettiği • Bankanın yurtiçine ve yurtdışına açtığı ve problem teşkil eden kredilerin miktarı • Şüpheli kredi tanımı • En büyük 20 yurtiçi ve uluslararası problemlili kredinin dökümü • Bankanın karşılık politikası, son beş yıldaki gelişmeler ve kar – zarar hesabına aktarmalar
4.	Özkaynaklar
	<ul style="list-style-type: none"> • Donanımlarıyla birlikte menkul ve gayrimenkullerinin yeniden değerlendirilmesinin bilançoya etkileri • Gerek aktif karşıtı gerekse pasif olarak değerlendirilen tüm provizyonların gösterilmesi • Bankanın gelecek dönem tahminlerinin detaylı analizi, performans değerlendirilmesi

5.	<ul style="list-style-type: none"> Sermaye yeterliliği rasyosunun değerlendirilmesi Mali İşlemler
	<ul style="list-style-type: none"> Pasif yapısı, tutarı, kaynağı ve döviz cinsi yönünden analizi, mudilerin bölgesel dağılımı ve son beş yıllık dönemdeki gelişmesi Para piyasası aktiviteleri, kontrol sistemleri Ticari işlemlerin hacimleri, hedefleri Bankanın karı

Kaynak: Banks, Debt Criteria, Standart & Poor's Financial Institutions Rating Service, Volume, 2 July, 1994.

Ek 2. Moody's Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular:

1.	İşletme Çevresi
	<ul style="list-style-type: none"> Ekonomik Yapısı Rekabet Ortamı Genişleme Politikaları (Muhtemel Birleşme veya Devirler) Bankacılık Düzenlemeleri (Ülkedeki geçerli olan Bankacılık Kanunu, mevzuat vb düzenlemeler)
2.	İşletme Performansı
	<ul style="list-style-type: none"> Bankanın, Son 5 yıl içindeki performansı Geçen mal yıl içindeki detaylı performansı
3.	Karlılık Yapısı
	<ul style="list-style-type: none"> Bankanın Konularına göre faiz gelirleri İş dallarına veya mevduat türlerine göre faiz giderleri İş dallarına göre faiz dışı gelirleri İş dallarına göre faiz dışı giderleri
4.	Sermaye Yapısı

	<ul style="list-style-type: none"> • Beş yıllık sermaye gelişiminin tarihsel süreci • Geleceğe yönelik sermaye gelişimi • Bankanın yetkili makamlarına sunduğu çeşitli sermaye rasyolarının geçmiş dönem trendleri • Bankanın BIS'ce belirlenen sermaye rasyoları • BIS tarafından belirlenen Tier 1 ve Tier 2 sermayesinin yıllar itibariyle dökümü • Yönetimin sermaye yeterliliğine yönelik politikaları • Bankanın iştirakleri ya da gayrimenkullerini yeniden değerlendirilmesi politikaları • Nazım Hesaplar ve yedek akçeler
5.	Kredi Perföyü/Aktif Kalitesi
	<ul style="list-style-type: none"> • Bankanın beş yıllık kredi portföyünün dökümü • Ülkede riskli olma ihtimali olan sektörlerin incelenmesi • Ülkede durumu zayıflaşan sektörlerin incelenmesi • Ülkede durumu zayıflaşan sektörlerin incelenmesi • Bankanın şubeleşme yapısı • Gelecekteki şube sistemi (yeni açılacak ve yerleri değişecek olan şubeler dahil) • Bankanın Pazar payı • Aktif yapısı • En büyük yirmi kredi müşterisinin listesi (şirketler) • En büyük yirmi kredi müşterisinin listesi (Grup) • Problemlü kredilerin, izlemeye alınan kredilerin ve geri dönmeyen kredilerin listesi • Bankanın yasal kredi limitleri • Ülkedeki kredi politikası • Aktif kalitesini izlemede kullanılan Yönetici Bilgi Sisteminin İncelenmesi
6.	Uluslararası İlişki
	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkelere göre yurt dışı kredi portföyü • Yurtiçinde yerleşik kişilere açılan döviz kredileri • Bu kredilerde gelecekte beklenen gelişme ve büyüme trendi • Uluslararası şube ağı
7	Aktif/Pasif Yönetimi

	<ul style="list-style-type: none"> • Cari açık pozisyonları yönetmek için kullanılan Yönetici Bilgi Sistemleri • Faiz oranı, para birimi ve vade bakımından eşlenmeyen pozisyonlar için açık pozisyon limiti
	Likidite
	<ul style="list-style-type: none"> • Menkul değerler portföyünün yapısı • Menkul kıymetlerinin vade dağılımı • Bankanın menkul değerler işlemlerinin Pazar payı • Bankanın diğer likidite kaynakları • Alternatif veya bilanço dışındaki likidite kaynakları
9	Kaynak
	<p>Rekabete karşı Pazar payı</p> <p>Mevduat türleri</p> <p>Mevduatın bölgesel dağılımı</p> <p>Mevduatın büyüklüklerine göre gruplandırılması</p> <p>Mevduatların mudiye göre gruplandırılması</p> <p>En büyük mevduat sahibinin listesi</p>
10	Bütçe/Plan
	<p>Banka bütçesi</p> <p>Bütçe performansı</p> <p>Gelecek üç yıllık döneme ait bilanço tahmini</p> <p>Bankanın kısa vadeli hedefleri</p> <p>Bankanın orta ve uzun vadeli hedefleri</p>

Kaynak: Euromarket Credit opinions, Moody's Investors service, Global Credit Research, January 1995.

KAYNAKÇA

AKÇAY, Belgin. "Avrupa Birliğinde Faiz, Disponibilite, Munzam Karşılık Oranları ve Vergiler", İşletme ve Finans, Yıl:10, Sayı:108, (Mart 1995).

AKGÜÇ, Öztin. "Bankacılıkta Gelişmeler", Para ve Sermaye Piyasası, (Ağustos 1988).

AKGÜÇ, Öztin. "Bankacılıkta Pazarlama", Para ve Sermaye Piyasası, (Temmuz 1986).

AKGÜÇ, Öztin. "Mali Tablolar Analizi", Muhasebe Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1990.

AKTEN, Serdar. "Kredi Açma Prensipleri", Para ve Sermaye Piyasası, İstanbul, 1987.

BABUŞÇU, Şenol. "Toptancı Bankacılık ve Türkiye Uygulaması", T.Halk Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1995.

BABUŞÇU, Şenol. "Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) Ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması", Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1997.

BAL, Harun. "Uluslar arası Finansman, Tahvil Piyasaları, Kredi Değerliliği (Rating) Ve Gelişmekte Olan Ülkeler", İşletme Finans Dergisi, 1996.

BEKTAŞ, Gönül. "Kriz Bankaları Nasıl Etkiledi", Trend, İstanbul, 1994.

DAVIS, Steven I.. "Mükemmel Bankacılık", Çev. Azer Önal T., İş Bankası Yayını, No:330, Ekonomi Dizisi, Ankara, 1994.

DEMİRÇELİK, Adalet. "Derecelendirme (Rating)", SPK Araştırma Raporu, Ankara, 1984.

DEMİREL, Özcan. "Eğitimde Program Geliştirme", Pegem Yayıncılık, 2000.

ERÇEL, Gazi. "Moody's ve Türkiye", Finans Dünyası Dergisi, 11, 1993

EKEN, Mehmet. "Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi", TBB Yayını, Bankacılar 10, Ankara, Ekim 1992.

ERTUĞRUL, Ayhan. "1994 Krizi Bankacılık Sektörü ve İhracat", İşletme ve Finans, Yıl:10, Sayı:112, (Temmuz 1995).

FINDIKÇI, İlhami. "İnsan Kaynakları Yönetimi", Alfa Yayınları, Nisan 2000.

Finans Dünyası, Türkiye 1994, İstanbul, (Haziran 1994).

GÜRLESEL, Can Fuat. "Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri" Bankalar Birliği Yayını, Ankara, 1993.

KARAKAYA, H.İsmail. "CAMEL Rating Tekniği'nin Yöntem Ve Esasları Hakkında Araştırma", Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu, Araştırma Raporu, Ankara, 1993.

KILIÇ, M.Berra. "Derecelendirme (Rating) İşlemi ve ABD'de Tahvil Derecelendirme Süreci", SPK Kütüphanesi, 1989.

KOTLER, Philip and ARMSTRONG Gary. "Principles of Marketing". New Jersey, 1993.

Kurumsal Krediler Prosedürü, Alternatifbank AŞ , İstanbul, 1998.

Para ve Sermaye Piyasası, "Toptancı, Perakendeci, Ticari Bankacılık", İstanbul, 1994.

ŞENVER, Bülent. "Banka Bilançolarının Tahlil Yöntemleri", TBB Yayınları, 143, Ankara, 1987.

SERVAIS, Dominique. "A Single Financial Market", European Commission, Third Edition, Brussels, 1995.

TULGAR, Koray. "Ticari Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi", TBB Yayınları, 177, Ankara, 1993.

VARLIK, Levent, "Toptancı Bankalar Meydan Okuyor", Para ve Sermaye Piyasası, İstanbul, Mart 1986.

VARLIK, Levent, "Rating", Muhasebe, İşletme ve Finans Dergisi, 03-04, 1989.

